

PSYKISK MEDVIRKNING SOM SELVSTENDIG STRAFFANSVAR

Kandidatnr: 287

Veileder: Sjak Haaheim

Leveringsfrist: 10. mai 2004 (utsatt fra 26. april)

Til sammen 16953 ord

Dato 05.05.2004

Innholdsfortegnelse

1	<u>INNLEDNING</u>	1
1.1	BAKGRUNN OG HOVEDPROBLEMSTILLING	1
1.2	BEGREPER OG TERMINOLOGI	1
1.3	LOVEN OG RETTSPRAKSIS	4
1.3.1	INNLEDENDE BEMERKNINGER	4
1.3.2	HJEMMELSKRAV OGSÅ FOR MEDVIRKNING.	4
1.3.3	LOVBUD MED MEDVIRKNINGSTILLEGG	5
1.3.4	LOVBUD UTEN MEDVIRKNINGSTILLEGG	6
1.4	AVGRENSINGER AV PROBLEMSTILLINGEN	7
1.5	RETTSKILDEBRUK	11
1.5.1	INNLEDENDE BEMERKNINGER	11
1.5.2	LOVEN SOM RETTSKILDE I MEDVIRKNINGSLÆREN	11
1.5.3	RETTSPRAKSIS	11
1.5.4	TEORI	12
1.5.5	REELLE HENSYN	12
2	<u>LOVBUDETS OBJEKTIVE VILKÅR</u>	13
2.1	INNLEDENDE BEMERKNINGER	13
2.2	KRAV TIL ÅRSAKSSAMMENHENG?	13
2.3	HVOR GÅR GRENSEN FOR HVA SOM ANSES Å VÆRE STRAFFBAR MEDVIRKNING?	16
2.3.1	INNLEDENDE BEMERKNINGER	16
2.3.2	NÅR FORUTGÅENDE AVTALE FORELIGGER	16
2.3.3	NÅR FORUTGÅENDE AVTALE IKKE NØDVENDIGVIS FORELIGGER	20
2.3.4	Å VÆRE INTERESSERT TILSKUER ER IKKE NOK	21
2.3.5	TILSTEDEVÆRELSE UTEN AVTALE OM NOE STRAFFBART	21
2.3.6	SITUASJONER HVOR DET KREVES AT MEDVIRKEREN PROTESTERER ELLER GRIPER INN	23
2.4	NØDVENDIG BETINGELSE	30
2.4.1	INNLEDENDE BEMERKNINGER	30
2.4.2	AKTIV PSYKISK MEDVIRKNING	31

2.4.3	PASSIV PSYKISK MEDVIRKNING	33
3	LOVBUDETS SUBJEKTIVE SIDE	35
3.1	TO PRINSIPPER	35
3.2	PRINSIPPET OM AT HVER ENKELT MÅ SVARE ETTER EGEN SKYLD	36
3.2.1	INNLEDENDE BEMERKNINGER	36
3.2.2	MEDVIRKNING TIL FORSETTLIGE OG UAKTSOMME HOVEDHANDLINGER	36
3.2.3	FORSETTLIG OG UAKTSOM MEDVIRKNING TIL FORSETTLIG HOVEDHANDLING	37
3.3	DEKNINGSPRINSIPPET	44
3.3.1	INNLEDENDE BEMERKNINGER	44
3.3.2	FULLFØRINGSFORSETT	44
3.3.3	DOBBELT FORSETT	46
3.3.4	KONKRETISERING AV FORSETTET	48
3.3.5	RESULTATET AV FORBRYTELSEN ER AV ANNET OMFANG ELLER EN ANNEN ART ENN DET MEDVIRKEREN HADDE FORSETT OM	50
4	OPPSUMMERING	53
5	LITTERATURLISTE	55
5.1	LOVREGISTER	55
5.2	KONVENSJONER	56
5.3	BETENKNINGER	57
5.4	DOMSREGISTER	57
5.4.1	PUBLISERTE DOMMER	57
5.4.2	UPUBLISERTE DOMMER	58

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og hovedproblemstilling

Når en person bistår en annen ved utførselen av en straffbar handling, sier vi at han medvirker til handlingen. Medvirkning er i norsk strafferett som hovedregel straffbart.¹

Medvirkning kan være av både fysisk og psykisk art. *Fysisk* medvirkning foreligger når man ved en fysisk handling hjelper hovedmannen i forbindelse med gjennomføringen av hovedhandlingen. Et eksempel er hvor medvirkeren gir drapsmannen våpenet han skal benytte. *Psykisk* medvirkning foreligger når man ved psykiske virkemidler forsøker å påvirke hovedmannen i retning av lovbrudd. Psykisk medvirkning kan være av verbal og non-verbal art.²

Hovedproblemstillingen i min oppgave er: På hvilken måte kan den psykiske medvirkningen i seg selv være straffbar?

Fysisk medvirkning vil ikke bli behandlet som sådan.³

1.2 Begreper og terminologi

Først vil jeg foreta noen presiseringer og av enkelte begrep som benyttes i oppgaven min. Det er samtidig nødvendig å presentere de problemstillinger som begrepene i seg selv reiser.

Med *hovedmann* mener jeg den som faktisk utfører den straffbare handlingen. Det vil si den som direkte overtrer det som straffebudet beskriver. Hovedmannen blir vanligvis sett på som den som gjør den mest graverende handlingen i forbindelse med lovbruddet.

---

¹ Se side 4-6 i oppgaven.

² Se punkt 1.4 side 7 og 8 i oppgaven.

³ Se punkt 1.4 side 7 og 8 i oppgaven.

En slik bruk av begrepet vil som regel falle naturlig, sett i betraktning av forholdet mellom partene involvert i lovbruddet, men ikke alltid.

Medvirker bruker jeg om den/de som ikke fysisk overtrer gjerningsinnholdet i straffebudet, men som har deltatt på en slik måte at man må kunne si at oppførselen er egnet til å påvirke hovedmannen i retning av lovbrudd.

Som regel ser man hovedmannens gjerning som den mest straffverdige – og da faller den begrepsbruken jeg her har lagt til grunn naturlig. Jeg vil likevel påpeke at det finnes tilfeller hvor dette ikke er like selvsagt, for eksempel: En far tar med seg sin lille sønn på fem år inn i en butikk. Sønnen prøver et par sko. Far og sønn går ut av butikken uten å betale for disse. Etter min begrepsbruk ville sønnen her være hovedmann, fordi det er han som fysisk overtrer straffebudet, mens faren ville være medvirker. I dette tilfellet er ikke begrepsbruken like naturlig. Det er her helt klart at i dette tilfellet er det faren som egentlig står bak lovbruddet. Det naturlige ville her være å kalle ham for hovedmann. Jeg har likevel valgt å se på han som medvirker innenfor denne oppgavens ramme og problemstilling, hvor den psykiske medvirkningen i lovbruddet er temaet.

Å gi en definisjon av begrepet medvirkning som er uavhengig av definisjonen av hovedhandling, er ikke mulig. Det ligger i begrepenes natur at handlingene er nært knyttet til hverandre, og de kan ikke vurderes helt uavhengig av hverandre. Hvor omfattende straffansvar en medvirker blir ilagt, vil være avhengig av i hvilken grad hovedgjerningen har blitt gjennomført. Selv om medvirkeren har gjort sitt, så kan han ikke straffes for mer enn medvirkning til forsøk hvis hovedmannen ikke har fullført lovbruddet. Dette er det full enighet om både i teori og i praksis.⁴ Man må avgjøre om hovedmannen har overtrådt grensene for straffri forberedelse, slik at handlingen hans kan bedømmes som forsøk.

Det er to typer forsøk i forhold til medvirkningshandling:

Medvirkning til forsøk er når medvirkeren har gjort sitt, men hvor hovedmannen ikke

---

⁴ Andenæs, Alminnelig strafferett side 315, Husabø side 200, Bratholm/ Matningsdal I (Mæland), side 528, Mæland, Innføring i alminnelig strafferett side 83.

har fullført hovedgjerningen.

Forsøk på medvirkning er når hovedmannen enda ikke er kommet frem til forsøksstadiet. Et eksempel på dette har jeg hentet fra rettspraksis; Rt 1980 s 961. A var mistenkt for promillekjøring med farens bil. Mistenkte forutså at foreldrene ville bli avhørt av politiet. Han henvendte seg til foreldrene og forsøkte å påvirke dem til å gi politiet uriktig informasjon ved å si at det var faren som hadde kjørt bilen. Dette av slo foreldrene å gjøre. Han ble i Høyesterett dømt for *forsøk på medvirkning* til falsk forklaring - overtredelse av Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr 10 § 166 andre ledd.

For begge disse typene forsøk til medvirkningshandlinger er teoretikerne enige om følgende: Man kan kun idømmes ansvar for forsøk i de tilfellene hvor hovedhandlingen enda ikke er fullført.

Medvirkning og fullført medvirkningshandling er når hovedmannen har fullført den straffbare handlingen, og medvirkeren har trådt over grensene for hva som anses å være medvirkning til hovedgjerningen. Tema for oppgaven er når disse grensene for medvirkning er overtrådt.

Når det gjelder medvirkning, dreier det seg alltid om en felles hovedgjerning som minst to personer er sammen om å begå. Det er ofte flere tiltalte i slike straffesaker. Noen ganger har de involverte forskjellige oppgaver i forbindelse med lovbruddet. Og ofte er det bare en av dem som fysisk har utført den straffbare handlingen. Når de andre har bidratt til at straffebudet ble krenket, kaller vi dette medvirkning. Medvirkning må derfor skilles fra samvirke. Samvirke foreligger når deltakerne opptre på lik linje. Det vil si at deltakerne hver for seg oppfyller gjerningsinnholdet i lovbudet.

Det er vanlig å dele medvirkningsansvaret inn i to hovedformer; fysisk og psykisk medvirkning. Husabø⁵ har en tredje form for medvirkning; passiv medvirkning. Grunnen til denne tredje medvirkningsformen er at han velger å formulere et krav til

---

⁵ Husabø, Straffansvarets periferi Medverking, forsøk, førebuing 1999

årsakssammenheng som noe annerledes enn den definisjonen som er vanlig i norsk rett. Denne definisjonen er sentral i oppgaven min.⁶

Flere teoretikere ser på medvirkningsansvaret for passive handlinger som en del av den ene av de to hovedformene – psykisk medvirkning.⁷ Det samme gjør Høyesterett. I Rt 1907 s 333 var to gutter tiltalt for rolighetsforstyrrelser. Den ene av de to hadde kun vært tilstede mens den andre av de to lagde bråk. Spørsmålet for Høyesterett var om han som kun hadde vært tilstede, kunne dømmes for medvirkning. I kjennelsen sier Høyesterett seg enig i Riksadvokatens anførsler hvor han blant annet uttaler: ”Da det i ethvert Fald synes givet, at denne Tiltalte ikke er overført *fysisk* Medvirkning, kan Medvirkningen i Tilfælde *kun*⁸ have været af *psykisk* Art”.

Jeg velger etter dette å behandle medvirkningsansvar for passive handlinger som en del av det psykiske medvirkningsansvaret.

1.3 Loven og rettspraksis

1.3.1 Innledende bemerkninger

Det generelle utgangspunkt for behandlingen av medvirkeransvaret, er at hovedhandling og medvirkningshandling skal vurderes uavhengig av hverandre. Medvirkning er med andre ord et selvstendig straffansvar. I dette ligger det at straffbarhetsvilkårene skal bedømmes selvstendig for hver enkelt deltaker.

Med dette generelle utgangspunkt, vil jeg i oppgaven undersøke om og eventuelt hvilken måte medvirkningshandlingen er knyttet til hovedhandlingen i forbindelse med den selvstendige bedømmelsen av om straffbarhetsvilkårene foreligger for medvirkeren.

1.3.2 Hjemmelskrav også for medvirkning.

Straff krever hjemmel i lov. Ingen kan straffes uten at handlingen er beskrevet som straffbar i loven. Dette er et sentralt prinsipp i vestlig strafferettstradisjon. Prinsippet er

---

⁶ Se side 13 i oppgaven.

⁷ Jfr. bl.a. Andenæs, Alminnelig strafferett side 300, Hagerup, Strafferetten side 196.

⁸ Min uthevelse

beskrevet blant annet i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) av 4. november 1950 artikkel 7 og Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 15. Også Grunnloven av 17. mai 1814 § 96 beskriver dette lovskravet. Lovskravet gjelder også for medvirkning.

I Europa har det enkelte land tatt inn en generell bestemmelse i sin straffelov om at medvirkning er straffbart. Medvirkning er straffbart også i Norge. Det har det alltid vært. I Kriminalloven av 1842 hadde vi en generell bestemmelse om dette. Man gikk bort fra denne generelle bestemmelsen da straffeloven av 1902 ble utarbeidet. I stedet inntok man et medvirkningstillegg i hvert enkelt straffebud. Vår straffelov er i så måte unik i europeisk sammenheng. I forslaget til ny straffelov⁹ har man gått tilbake til en generell bestemmelse. Dette innebærer ingen vesentlig endring av rettstilstanden.

I straffeloven 1902 finnes det bare en regel i den alminnelige delen som omhandler medvirkning; § 58. Straffeloven § 58 er en straffutmålingsregel, som i prinsippet kan få anvendelse på alle deltakere i en straffbar handling, uansett om det er naturlig å betegne dem som medvirkere eller hovedmenn.¹⁰

Vi kan dele straffebudene inn i to hovedgrupper: De som nevner medvirkning og de som ikke gjør det. I noen tilfeller kan medvirkning likevel være straffbart, selv om begrepet ”medvirkning” ikke eksplisitt er nevnt.

1.3.3 Lovbud med medvirkningstillegg

At medvirkning er straffbart er utvilsomt når straffebudene har et eget medvirkningstillegg. Et eksempel på dette er straffeloven § 257 om tyveri: ”For tyveri straffes den som borttar eller medvirker til å bortta en gjenstand (...)”

At lovbudet rammer medvirkning, kan komme til uttrykk på forskjellige måter. Når ordet ”medvirkning” er benyttet, er det klart at alle former for medvirkning omfattes; både fysisk og psykisk. Til tider benytter loven andre begrep enn ”medvirkning”.

---

⁹ Jfr. NOU 2002:4 side 475 Lovutkastet § 3-2

¹⁰ Karnov 1996 Bind I side 78 fotnote 403 til straffeloven. Se punkt 1.4 i oppgaven.

Eksempler er ordene ”tilskynde” og ”forlede”. Straffeloven § 242 andre ledd benytter begge disse begrepene. Disse begrepene blir benyttet i tilfeller hvor det bare er meningen at psykisk medvirkning skal rammes.¹¹

1.3.4 Lovbud uten medvirkningstillegg

En del straffebud nevner ikke ordet ”medvirkning”. Vi skulle da tro at medvirkning ikke er straffbart. Det kreves jo lovhjemmel for å illegge straff. Hvis ordlyden ikke eksplisitt nevner medvirkning, må man foreta en fortolkning av straffebudet for å se om medvirkning likevel kan rammes. I Rt 1936 s 612 var bilutlåner Halvorsen tiltalt for uaktsom legemsbeskadigelse etter straffeloven § 237. Han hadde lånt bort bilen sin til en som ikke hadde førerkort. Og under kjøreturen hadde denne kjørt på en person. Spørsmålet for Høyesterett var om Halvorsen kunne dømmes for medvirkning, når straffebudet han var tiltalt etter ikke hadde medvirkningstillegg. Halvorsen ble funnet skyldig. Høyesterett fastslo i dommen at det kom an på om selve gjerningsskildringen i straffebudet var vid nok til at den ved en ordfortolkning kunne sies også å omfatte medvirkning.

Ordet ”forvolder” som Høyesterett tolket i Rt 1936 s 612 er et romslig begrep, som teori og praksis er enige om at omfatter medvirkningshandlinger. Noe annerledes er det i de tilfellene hvor den straffbare handlingen er beskrevet på en slik måte at medvirkere faller utenfor. Et eksempel er straffeloven § 385 som rammer den som ”(...)under slagsmål griper til kniv(...)” Ordlyden rammer ikke den som rakte kniven til den som sloss. Medvirkning faller utenfor lovens ordlyd.¹² Du kan med andre ord ikke medvirke til å ”gripe” til kniv.

En medvirkningshandling kan altså rammes av straffebudet, uten at det eksplisitt fremkommer av ordlyden.

---

¹¹ Jfr. Husabø side 132, Bratholm/Matningsdal, side 621-622 og Karnov 1996 Bind I side 129 note 1584 til straffeloven.

¹² Jfr. Andenæs, Alminnelig strafferett side 302 og Bratholm/Matningsdal, III side 209. Kfr. Eskeland, Strafferett side 200.

Forsøk på forbrytelser er straffbart etter norsk lov; jfr. straffeloven § 49. Bestemmelsen har ikke et medvirkningstillegg. Det er likevel på det rene at den også gjelder medvirkningshandlinger. Årsaken er at medvirkning anses som et selvstendig straffansvar. Grensene for når straffbart forsøk foreligger, gjelder også for medvirkere.

13

Problemstillingen i denne oppgaven blir spesielt sentral når både hovedhandlingen og medvirkningshandlingen er fullført - men hvor medvirkningshandlingen ikke har hatt noen innvirkning på hovedmannens handlingsvalg. Skal medvirkeren da idømmes ansvar for medvirkning til hovedhandlingen, eller kun for forsøk på medvirkning? Spørsmålet blir da om det må være en sammenheng mellom medvirkningshandlingen og hovedhandlingen for å idømmes ansvar for fullført medvirkning, og ikke bare for forsøk. Sagt på en annen måte: Må medvirkningshandlingen ha en form for funksjon i forbindelse med hovedhandlingen. Dette er et ledd i spørsmålet om det kan oppstilles et krav om årsakssammenheng mellom hovedgjerning og medvirkningshandling for å kunne idømmes straffansvar for medvirkning. Dersom medvirkning må ha hatt en funksjon i forbindelse med hovedhandlingen, kan medvirkning som ikke har hatt noen innvirkning på hovedmannen i høyden kun straffes som forsøk. Dette behandler jeg i kapittel 2.

Jeg vil kort presisere at i forhold til straffrihet som følge av tilbaketreden fra forsøk etter straffeloven § 50 gjelder de samme reglene for medvirkere som for hovedmenn når grensen for forsøk er overtrådt.

Medvirkningen kan ikke betraktes som fullført selv om hovedgjerningen er gjennomført. Hva som skal til utover det at hovedmannen har fullført hovedhandlingen for at noen skal idømmes ansvar for psykisk medvirkning, er det jeg i denne oppgaven søker å gi svar på.

1.4 Avgrensinger av problemstillingen

Jeg har valgt å ikke behandle medvirkningsansvaret for fysiske handlinger. Her er det ikke noe egentlig rettslig skille i forhold til straffansvar. Jeg vil kort presisere at det bak

en medvirkningshandling av fysisk art som regel også ligger en medvirkningshandling av psykisk art. Den som medvirker fysisk vil ofte gjennom den fysiske handlingen også ytre en form for støtte som overskrider grensene for psykisk medvirkning.

Skillet er ikke alltid naturlig, og ofte vil det være elementer av fysisk medvirkning hvor man ville velge å karakterisere et tilfelle som psykisk medvirkning. Det vil derfor være enkelte eksempler i oppgaven min som like gjerne kunne vært plassert under fysisk medvirkning. Et eksempel på dette er Lysaker Mølledommen (Rt 1954 s 828). Her var det en forhåndsavtale mellom de som fysisk stjal mel og de som sikret at dette kunne skje uoppdaget ved at de skrev under på leveranser. Her var det psykiske element at de som stjal, visste at de ville få underskriftene, mens det fysiske element var at medhjelperne faktisk fysisk skrev under skjemaene.

Jeg bruker eksempler hvor det finnes elementer av begge typer medvirkning, av den enkle grunn at domsstolen har karakterisert tilfellene som medvirkning av psykisk art. Noen ganger trekker jeg inn eksempler hvor det er medvirkning av fysisk art. Dette påpeker jeg i teksten. Eksempelene med fysisk medvirkning blir benyttet hvor det ikke er noen tvil om at resultatet ville blitt det samme hvis medvirkningen hadde vært av psykisk art. Domstolene synes å ha en tendens til å karakterisere forhold som bærer elementer av begge typer medvirkning, som fysisk medvirkning. Årsaken til dette kan være at det som oftest er lettere å bevise en fysisk medvirkning enn medvirkning av psykisk art. Det er først når den fysiske handlingen ikke er omfattende nok, eller hvor man ønsker å stille tiltalte til ansvar utover det den fysiske handlingen dekker, at ansvar på grunnlag av psykisk medvirkning blir tatt i bruk.

Jeg vil konsentrere meg om ansvar ilagt for psykisk medvirkning. Alle straffesaker er delt i to hoveddeler; skyldspørsmålet og straffespørsmålet. Jeg vil i denne oppgaven konsentrere meg om skyldspørsmålet, og avgrenser derfor mot straffespørsmålet. Hvordan og i hvilken grad en medvirkningshandling straffes i forhold til hovedhandlingen, er dermed ikke et tema som behandles i oppgaven.

---

¹³ Jfr. Husabø kap. VII.

Problemstillingen min innebærer en vurdering av hvor omfattende det selvstendige straffansvaret er for medvirkningshandlinger når de er av psykisk art. Det er klart at det for de involverte i en straffesak skal tas individuelt stilling til om de fire straffbarhetsvilkårene foreligger. Det vil si at det må tas stilling til om medvirkeren har overtrådt et lovbud (lovskravet), om han har utvist tilstrekkelig grad av skyld (skyldkravet), om han er tilregnelig og om det foreligger straffrihetsgrunner.

Det avgjørende for at en person skal bli dømt for en straffbar handling er at påtalemyndigheten har ført bevis for at han var involvert i lovbruddet som umiddelbar gjerningsmann *eller* ved fysisk eller psykisk medvirkning *og* at han handlet forsettelig (eller eventuelt uaktsomt hvor dette er skyldkravet); (Jfr. Agder lagmannsretts dom 15. august 2003). I dette ligger det at selv om hovedmannen ikke kan straffes for lovbruddet fordi et av straffbarhetsvilkårene ikke var oppfylt, kan medvirkeren likevel straffes, forutsatt at straffbarhetsvilkårene er oppfylt for hans vedkommende.

Et eksempel på dette er hentet fra Rt 2003 s 1455: Det var her en jentegjeng som i fellesskap mishandlet og voldtok en venninne. Den antatte hovedgjerningsmannen var under den strafferettslige lavalderen, og kunne derfor ikke straffes for ugjerningene. Det var hun som fysisk hadde voldtatt sin venninne ved blant annet å føre inn en pinne i skjeden hennes. Selv om hovedgjerningsmannen i dette tilfellet ikke kunne straffes, ble to jenter som var til stede på gjerningstidspunktet, dømt i lagmannsretten for medvirkning til ugjerningene. Den ene jenta anket dommen til Høyesterett. Anken gjaldt lovanvendelsen under skyldspørsmålet og straffutmålingen.

Lagmannsretten uttalte i sin dom: "Etter en samlet vurdering finner lagmannsretten at begge de tiltalte har forholdt seg slik at de har solidarisert seg med det straffbare forhold på en slik måte at de rammes av medvirkningsbestemmelsen i § 205.(...)

Lagmannsretten finner det ikke tvilsomt at begge de tiltaltes medvirkning var forsettelig."

Høyesterett sa seg enig i at medvirkningen til voldtekten måtte vurderes på bakgrunn av hele situasjonen. Høyesterett forkastet anken.

Retten har her funnet det bevist at de tiltalte ved sin oppførsel har medvirket til at lovbudets objektive vilkår ble overtrådt, samt at de tiltalte her har utvist den skyld som kreves for at de skal kunne dømmes for medvirkning.

Jeg vil kort presisere at problemstillingen min først og fremst reiser spørsmål i forbindelse med lovbudets subjektive og objektive side. Det er disse spørsmålene jeg vil ta stilling til i oppgaven, og jeg avgrenser derfor mot de andre straffbarhetsvilkårene. Jeg har valgt å drøfte disse to sidene i hver sin del av oppgaven.

I norsk rett skilles det mellom forbrytelser og forseelser. Medvirkning er straffbart i begge henseender. Skillet tar utgangspunkt i handlingens grovhet. Dette gir seg utslag i at forsøk på forbrytelse er straffbart, mens forsøk på forseelse ikke er det; jfr. straffeloven § 49.

Jeg har valgt å legge hovedvekten på medvirkning til forbrytelser. Men vurderingene gjør seg også gjeldende i forbindelse med medvirkning til forseelser, men med den reservasjon at forsøk i denne forbindelse ikke er straffbart etter norsk rett.

En del handlinger faller inn under flere straffebud. En medvirkningshandling til en hovedhandling kan rammes av det straffebudet som hovedhandlingen faller inn under og samtidig rammes som et selvstendig lovbrudd i forhold til et annet straffebud. Et eksempel på dette er hvor det offentlig oppfordres til å begå straffbare handlinger.¹⁴ De problemstillinger som dette reiser vil ikke drøftes i oppgaven.

Det rettsstridige forholdet ved en psykisk medvirkningshandling avgrenses av det som er beskyttet av ytringsfriheten.¹⁵ Denne problemstillingen er aktuell spesielt i tilfellene som rammes av straffebudene som er nevnt i avsnittet ovenfor. Jeg finner det derfor naturlig å avgrense mot tilfeller hvor ytringsfriheten står som motargument mot psykisk medvirkning av verbal art.

---

¹⁴ Jfr. straffeloven §§ 86 første ledd nr. 4 og 7, 94 andre ledd nr. 1, 140, 160, 377 andre ledd tredje alternativ og 378 første ledd.

¹⁵ Jfr. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon art 10 jfr. Lov om styrking av menneskerettighetene i norsk rett (menneskerettighetsloven) av 21. mai 1999 nr.30 § 3 og Grunnloven § 100.

1.5 Rettskildebruk

1.5.1 Innledende bemerkninger

Rettskilder er kort fortalt kilder for å finne rettslige argumenter i løsningen av juridiske spørsmål. Tradisjonelt sier man at det er sju rettskildefaktorer: 1. Lovetekst 2. Lovforarbeider, annet bakgrunnsstoff og etterfølgende lovegiveruttalelser 3. Rettspraksis 4. Andre myndigheters praksis 5. Privates praksis 6. Rettsoppfatninger (juridisk litteratur) 7. Reelle hensyn. Spørsmålet er hvilke som står sentralt i forhold til psykisk medvirkning.

1.5.2 Loven som rettskilde i medvirkningslæren

Loven rammer etter sin ordlyd primærhandlinger som i seg selv medfører en fare eller følge. Medvirkningsansvaret rammer personer som ikke selv har utført den aktuelle handlingen som er beskrevet i straffebudet, men som har utvist et minimum at straffverdighet som en handling i samsvar med gjerningsbeskrivelsen forutsetter.

Loven inneholder ingen definisjon på hva som kan være en medvirkningshandling. Det finnes heller ingen konkretisering i det enkelte straffebud om hvilke type handlinger som anses å være medvirkning i det forhold til det spesielle straffebudet. Det er fra lovgivers side lagt til rette for at domstolen i det enkelte tilfellet skal avgjøre hva som omfattes av begrepet i forhold til det enkelte straffebud i loven. Loven blir benyttet som rettskilde først og fremst for å avgjøre om medvirkning til en primærhandling til det som er beskrevet i straffebudet, faktisk er straffbart. Hvilke typer medvirkningshandlinger som er rettsstridige, har domstolen gjennom omfattende rettspraksis gitt retningslinjer på.

1.5.3 Rettspraksis

Det finnes mye og omfattende rettspraksis om straffansvaret for medvirkning. Medvirkningslæren har blitt utviklet gjennom denne. Jeg vil i denne oppgaven derfor hovedsakelig vektlegge denne rettskildefaktoren. Jeg vil benytte dommer avsagt i alle instanser både som eksempler til illustrasjon og som argumenter i forbindelse med problemstillinger som jeg tar stilling til. Innen medvirkningslæren har dommer fra

Høyesterett betydelig vekt, i og med at loven ikke selv angir hva som skal til for at en handling anses å være av medvirkende art.

1.5.4 Teori

Medvirkningslæren er blant de delene av strafferetten som det er skrevet mest om innen juridisk teori. Når flere teoretikere er enige, vil argumentene få sterkere vekt. Men flere ganger er teoretikerne uenige, og da blir ikke vekten av argumentene deres ikke av like stor. Hvor teorien er blitt benyttet som rettskilde i forbindelse med en problemstilling – har jeg forsøkt å vise dette.

1.5.5 Reelle hensyn

Reelle hensyn er en rettskildefaktor som benyttes i medvirkningslæren i forbindelse med å avgjøre om et tilfelle anses som straffverdig. Straffebudets formål trekkes da inn som en tolkningsfaktor. Tolkning av det enkelte tilfellet i henhold til hvordan man tror lovgiver har ment å ramme, må derfor gjøres når man skal avgjøre om en handling er straffverdig.

2 Lovbudets objektive vilkår

2.1 Innledende bemerkninger

For at en handling skal være straffbar, må den rammes av et straffebud. Straffebudet angir en gjerningsbeskrivelse. Gjerningsbeskrivelsen er en faktisk beskrivelse av det straffbare ved en handling. Gjerningsbeskrivelsen kalles gjerne for lovbudets objektive vilkår. Alle elementer i denne gjerningsbeskrivelsen må være oppfylt, for at noen skal kunne straffes med hjemmel i bestemmelsen. Medvirkningsansvarets omfang avhenger av om hovedmannens handling oppfyller dette vilkåret. Gjør den ikke det, kan medvirkeren kun idømmes ansvar for forsøk.¹⁶

At medvirkningshandlingen må ha bidratt til å styrke hovedmannens forsett i å fullføre hovedhandlingen, er det generelle utgangspunktet som både teori og praksis har tatt i forhold til psykisk medvirkning.

Dette kom første gang til uttrykk i Rt 1907 s 333: ” (...)Han maa med saadan Følge have forledet eller tilkyndet den Medtiltalte til at udføre Forseelsen eller bestyrket ham deri.”¹⁷ Høyesterett har flere ganger på senere tidspunkt gjentatt dette.¹⁸

2.2 Krav til årsakssammenheng?

Krav om årsakssammenheng oppstilles på flere områder i norsk rett. En vanlig definisjon på årsakssammenheng er: Den faktiske sammenheng mellom to begivenheter er nødvendig for at utfallet ble som det ble.¹⁹

I denne definisjonen ligger det to krav: For det første må det være en faktisk

---

¹⁶ Se innledningen.

¹⁷ Se side 334-335 i kjennelsen.

¹⁸ Se bl.a. Rt 1957 s 446 (Brennevin II) og Rt 1998 s 1679 (MC-klubbkjennelsen).

¹⁹ Se bl.a. Lødrup Erstatningsretten s. 255 og Juridisk leksikon.

sammenheng mellom de to begivenhetene som ga resultatet. For det andre må begivenhetene være nødvendige for resultatet. Hvis den ene begivenheten tenkes bort, ville resultatet aldri inntreffe.

Problemstillingen blir da om det kan oppstilles et krav om årsakssammenheng mellom medvirkningshandlingen og hovedhandlingen.

Det første spørsmålet i denne forbindelse blir: Er det et krav at det må foreligge en sammenheng mellom det medvirkeren har sagt eller gjort og hovedmannens beslutning om å gjennomføre lovbruddet? Sagt med andre ord: Må medvirkningshandlingen ha en hatt en funksjon som har bidratt til at hovedhandlingen ble utført?

Et utslag av et slikt mulig funksjonskrav finner man i Rt 1907 s 333. A ble i meddomsretten dømt for rolighetsforstyrrelser. Han hadde ved flere anledninger laget bråk. En gang var B tilstede. B hadde ikke tatt direkte del i rolighetsforstyrrelsene. Meddomsretten dømte likevel B for medvirkning. Riksadvokaten utalte i forbindelse med anken at: ”Medvirkning af nævnte Art er først forhaanden, naar man ved Ord eller Handling *bidrager* til, at den straffbare Handling *tilbliver*...”²⁰

Høyesteretts kjæremålsutvalg sa seg enig i de betraktningene som riksadvokaten kom med. Dette betyr at det må være en eller annen forbindelseslinje mellom medvirkningshandlingen og hovedhandlingen. Kravet som settes frem, er altså at det medvirkeren gjør, må bidra til at den straffbare handlingen forekommer. Høyesterett fant ikke dette godt nok begrunnet i nærværende tilfelle, og opphevet dommen.

I Rt 1948 s 852 (Fangeflukt II) hadde tiltalte inngått en avtale med en fange. Avtalen gikk ut på at når fangen hadde klart å rømme ut av institusjonen, skulle tiltalte kjøre ham bort fra stedet. Høyesterett dømte her tiltalte for medvirkning, til tross for at det han bidro med kom i etterkant av at den straffbare handlingen var fullført. Det som var avgjørende for Høyesterett var at det her var en forutgående avtale om bistand. Dette

---

²⁰ Se side 334 i kjennelsen.

bidro til å være en ekstra motivasjonsfaktor for fangen til å ville unnslippe. Det tiltalte her gjør, bidrar klart til at den straffbare handlingen gjennomføres.

Et annet eksempel fra rettspraksis finnes i Rt 1917 s 139 (Fangeflukt I). Tiltalte hadde i tidligere instans blitt dømt for medvirkning til fangeflukt. Tiltalte hadde i dette tilfellet hjulpet fangen etter at denne hadde kommet seg ut av fengselet. Det var ikke helt klart når avtalen mellom de to kom i stand, men Høyesterett uttaler: ” Var saadan avtale truffet, førend Dinnendahl (den rømte fangen)²¹ hadde forlatt det ham anviste opholdssted, vilde der kunne være spørmaal om at betragte den som medvirkning til undvigelsen. Derimot kan efter min forstaaelse av loven en senere avtale om bistand ikke ansees som saadan medvirkning.”²²

Høyesterett sier her at man kun kan straffes for medvirkning når noe av hovedgjerningen gjenstår. Hvis hovedgjerningen allerede er fullført, og man så bidrar til å gi støtte til hovedmannen – kan det ikke oppfattes som et medvirkende bidrag til at hovedmannen velger å gjøre som han gjør. ”Medvirkningshandlingen” har altså ingen funksjon i forhold til at hovedhandlingen fullføres. Vi kan si at det ikke foreligger sammenheng mellom hovedmannens valg av å gjennomføre lovbruddet, og det medvirkeren bidrar med.

Rt 1954 s 828 (Lysaker Mølle) omhandler et tilfelle av medvirkning til tyveri. ”I de tilfelle hvor det på forhånd har vært avtalt med sjåførene på Lysaker Mølle at disse skulle bortta fra lasset og selge en del av sekkene, foreligger det etter rettens mening medvirkning til tyveri. Tyveriet kunne nemlig ikke foregå med mindre siktede og B hadde gitt tilsagn om at de ville kvittere for fullt lass når bilene kom frem til brødfabrikken. (...) I de tilfelle sjåførene på møllen har tilbakeholdt og solgt melet uten at det på forhånd var avtalt med siktede eller B, mener retten at det ikke foreligger medvirkning til tyveri, men etterfølgende straffbar bistand(...)”.²³

---

²¹ Min tilføyelse.

²² Se side 141 i kjennelsen.

²³ Se side 830 i dommen.

For at tyveriet i det hele tatt skulle kunne begås, var hovedmennene avhengig av medvirkernes underskrift. Vissheten om at de ville få dette, var medvirkende til at de gjennomførte tyveriene. Det var her sammenheng mellom medvirkningshandlingen og hovedhandlingen.

Disse eksemplene viser at Høyesterett tar stilling til om det finnes sammenheng mellom hovedhandling og medvirkningshandling. Det blir tatt stilling til om medvirkningshandlingen har en funksjon i forbindelse med hovedhandlingen.

2.3 Hvor går grensen for hva som anses å være straffbar medvirkning?

2.3.1 Innledende bemerkninger

Utgangspunktet er altså at det kan oppstilles et krav om at det må være en sammenheng mellom hovedhandling og medvirkningshandling. Medvirkningshandlingen må være egnet til å påvirke hovedmannen i retning av å gjennomføre hovedhandlingen. Sagt med andre ord: Medvirkningshandlingen må ha bidratt til å gi hovedmannen nok en grunn til å overtre loven.

Det som er et hovedproblem i forhold til psykisk medvirkning, er at vi må gå inn i hodet på hovedmannen for å se om det i hans bevissthet har foregått noen form for påvirkning, og om motivasjonen for å gjennomføre hovedhandlingen har blitt styrket. Dette er ikke fysisk mulig. Det er opp til påtalemyndigheten å bevise at det har skjedd en mental tilstandsending hos hovedmannen fra et manglende eller svakt forsett til et sterkere forsett. Og videre må det bevises at det er medvirkerens oppførsel som er årsak til forsettsendringen. Ytre omstendigheter rundt handlingen, kan kaste lys over bevisbildet. Vi skal nå se på enkelte typetilfeller:

2.3.2 Når forutgående avtale foreligger

Hvis det foreligger en form for avtale mellom hovedmann og medvirker, er det lettest å etablere medvirkeransvar. Avtalen kan innebære assistanse før den straffbare handling. Avtalen kan også innebære assistanse etter den straffbare handling.

Hvilke krav stilles så til avtalens innhold?

I Rt 1996 s 873 sier Høyesterett at det ikke nødvendigvis må være uttalt noe eksplisitt mellom partene, men at medvirkningsansvar kan utløses av en ”forutgående innbyrdes forståelse”.

Foreligger det en avtale, virker denne motiverende på hovedmannen. Hvis jeg lover å hjelpe en person usett inn i huset til naboen min, har jeg gitt ham nok en grunn til å ta sjansen på å begå innbrudd. Et annet eksempel er at jeg har lovet å betale en viss sum penger i etterkant hvis en ønsket person drepes. Dette er en avtale som gir hovedmannen nok en grunn til å gjennomføre hovedhandlingen.

Et eksempel fra rettspraksis på hvor det foreligger avtale om bistand, er Lysaker Mølle dommen (Rt 1954 s 828). Her var hovedmennene avhengige av medvirkernes samarbeid, for i det hele tatt kunne gjennomføre tyveriet. Vissheten om at medvirkerne ville bidra med de nødvendige underskrifter, var avgjørende for at hovedmennene valgte å gjennomføre tyveriet.

Et spørsmål som dukker opp i forbindelse med slike avtaler, er hvor langt en slik avtale rekker.

I visse tilfeller er det utvilsomt at det foreligger en avtale mellom partene, men det kan hende at den ene avtaleparten velger å dra det opprinnelig planlagte enda lengre. Han går med andre ord utover den avtalte ”ramme” for den straffbare handling. Spørsmålet blir da: Kan medvirkeren gjøres ansvarlig for handlinger utover denne rammen?

To eksempler fra rettspraksis viser at Høyesterett mener at det i visse sammenhenger kan være slik at hvis man først har valgt å være med på en forbrytelse, er man medskyldig hvis denne forbrytelsen eskalerer og gir et mer alvorlig utfall. Medvirkeren dras på et vis med i dragsuget.

Et slikt tilfelle kommer til uttrykk i Rt 1995 s 355. A og B ranet forretningen til C. A var utstyrt med en tåregassboks. Denne fungerte ikke som forventet, og det utviklet seg til et basketak først mellom A og C og deretter mellom B og C. Under basketaket trakk

B kniv og stakk C. A så kniven i Bs hånd før det dødelige stikk falt og var klar over at B kunne komme til å bruke den, uten at han av den grunn forsøkte å avbryte ranet og det videre hendelsesforløp. A visste at B trakk kniv fordi C gjorde motstand, og at han således forstod at knivbruken skjedde for å gjennomføre ranet. Anken til Høyesterett gjaldt straffeutmåling.

Det er ingen tvil om at det her forelå en avtale mellom A og B om å rane forretningen til C. Selv om A ikke var klar over at B var bevæpnet med kniv før ranet begynte, ble han likevel dømt for medvirkning til knivdrap. Grunnen til dette kan være at A, da han ble med på et ran, måtte regne med en slik følge. Ran er en type forbrytelse som i utgangspunktet regnes som meget alvorlig. Dommen kan også leses som et tilfelle hvor A hadde plikt til å gripe inn hvis han ville unngå medvirkeransvar. Denne form for tolkning vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven hvor jeg tar for meg passivitetsansvar i enkelte tilfeller.²⁴

Et annet eksempel er Rt 1995 s 1228 (Andraweskjennelsen). Souhaila Andrawes hadde vært med på flykapring. Under denne flykapringen ble flykapteinen drept av en av de andre kaprerne. Andrawes hadde bedt hovedmannen om å la være å drepe kapteinen. Men hun fortsatte sitt oppdag i forbindelse med flykapringen ved å holde de andre passasjerene i sjakk ved å true dem med en håndgranat. Andrawes ble i lagmannsretten frikjent for medvirkning til drap. Høyesterett opphevet dommen, og uttalte:

”Når det gjelder medvirkeransvaret etter straffeloven § 233, er det kjæremålutvalgets oppfatning at de som deltar i en flykapring – eller iallfall en flykapring av den karakter som det her dreier seg om – må ha et medvirkeransvar for drap som skjer under kapringen med mindre det foreligger spesielle omstendigheter som peker i motsatt retning. (...) Den enkelte deltaker kan ikke fralegge seg sitt ansvar ved å underordne seg en leder, som har absolutt kommandomyndighet.”²⁵

Det er ikke tvil om at det her forelå en avtale mellom de involverte om å kapre flyet.

---

²⁴ Se punkt 2.3.6 og punkt 2.4.3 i oppgaven.

²⁵ Se side 1231 i kjennelsen.

Selv om Andrawes ikke ønsket å drepe noen, var det å innlate seg på å bli med på en flykapring av den dimensjon det her er snakk om, en situasjon som fort kunne eskalere. Et drap i en slik situasjon er ikke utenkelig.

Disse synspunkter gir grunnlag for neste spørsmål: Hvilke *andre* straffbare handlinger kan medvirkeren stilles til ansvar for, når det foreligger forutgående avtale om å gjennomføre en bestemt type straffbar handling?

Det må være en viss nærhet i alvorlighetsgrad mellom de to forbrytelsene. Den forbrytelsen man har blitt med på, og den forbrytelsen som oppstår må fremstå som en mulig utvidelse av den opprinnelige avtalen. Med andre ord; det endelige resultat må være *et tenkelig utfall* av den opprinnelige avtalen. Kravet om et tenkelig utfall trekker jeg ut fra det Høyesterett sier i Andrawes saken. Her sier Høyesterett at drap under flykapring medfører et medvirkeransvar "(...) iallfall en flykapring av den karakter som det her dreier seg om (...)".²⁶ Slik jeg forstår Høyesterett gis det her rom for at det kan være flykappinger hvor medvirkningsansvar for drap ikke faller like naturlig som for den gitte sak. I denne saken var det kun "spesielle omstendigheter" som kunne fritta for medvirkningsansvar.

Det er kun i ytterst få tilfeller at medvirkningsansvar kan idømmes også for handlinger som ikke på forhånd var avtalt mellom de involverte. Hvis man blir med på å tagge på en t-bane stasjon, og den man tagger sammen med plutselig trekker en kniv og dreper en vokter – er man da medviker til drap? Neppe. Formodentlig kreves en eller annen form for nær sammenheng i alvorlighetsgrad mellom de to gjerningene. Hærverk er ikke klassifisert som en like alvorlig forbrytelse som forbrytelser mot liv, legeme og helbred. Det er heller ikke et tenkelig utfall at man ved å bli med på hærverk, kan risikere å måtte stå til ansvar for at noen blir drept.

---

²⁶ Se side 1231 i kjennelsen.

2.3.3 Når forutgående avtale ikke nødvendigvis foreligger

Det er ikke alltid at man kan se en slik klar forutgående avtale som i de ovenfor nevnte tilfellene. Da er det vanskeligere for påtalemyndigheten å bevise at medvirkerens handling har hatt en slik påvirkningskraft at hovedmannen valgte å handle som han gjorde. Spørsmålet blir da hva som skal til for at man kan sies å ha medvirket psykisk, når det er klart at det ikke foreligger en forutgående avtale imellom partene.

I Rt 1980 s 1007 (Parkometertyvkjennelsen) blir anken over lagmannens rettsbelæring forkastet av Høyesterett. Rettsbelæringen blir ikke ansett som uriktig fra Høyesteretts side. I denne rettsbelæringen uttaler lagmannen at man kan "(...) bli trukket til ansvar for psykisk medvirkning, når den andre utførte en straffbar handling, alt avhengig av en konkret vurdering av situasjonen."²⁷.

Det må altså en konkret vurdering til, for at domstolen skal ilegge noen ansvar for psykisk medvirkning. Både gjennom rettspraksis og teori er det gitt noen retningslinjer for vurderingen:

I Rt 1907 s 333 uttaler Høyesterett: "Men saadan Medvirkning kan ikke søges i en blot og bar 'Billigelse' af en strafbar Handling. Ytrer denne Billigelse sig kun i et Tilkjendegivende om, at man intet har imod, at den straffbare Handling finder Sted, eller deri, at man endog lader tilsynekomme Glæde eller Tilfredshed derved, foreligger efter min Mening ikke 'Medvirkning'. Medvikning af nævnte Art er først forhaanden, naar man ved Ord eller Handling bidrager til, at den straffbare Handling tilbliver(...)." ²⁸

Eller som Andenæs uttrykker det: "Det er ikke tilstrekkelig at en person i ord eller handlig gir uttrykk for at han ikke har noe imot at handlingen blir foretatt. Å være en interessert tilskuer er ikke medvirkning. Det krever i alminnelighet en positiv tilskyndelse. I praksis kan grensen mellom en passiv billigelse og en direkte tilskyndelse være vanskelig å trekke."²⁹

---

²⁷ Se side 1008 i kjennelsen.

²⁸ Se side 334-335 i kjennelsen.

²⁹ Andenæs, Alminnelig strafferett s. 299.

2.3.4 Å være interessert tilskuer er ikke nok

Det generelle utgangspunktet er at det å være en nysgjerrig tilskuer ikke er straffbar medvirkning. Det kreves noe mer. Overgangen fra å være nysgjerrig tilskuer til å medvirke er som tidligere nevnt vanskelig å trekke. Spørsmålet i det følgende er: Hva kreves av aktivitet?

Fullstendig passivitet medfører ikke medvirkeransvar. En tilfeldig forbipasserende vil aldri kunne oppnå innvirkning på hovedmannen i en slik dimensjon at han gir denne nok en grunn til å overtre lovbudet. Vi må se på den enkeltes tilstedeværelse ut fra om denne konkret har gitt hovedmannen nok en grunn til å overtre lovbudet.

Et eksempel på dette var oppe for Agder lagmannsrett 15. august 2003. Tiltalte var til stede i en leilighet hvor han lette etter en kvinne som viste seg ikke å befinne seg der. På det tidspunktet tiltalte var i leiligheten, var det flere andre der også. De andre som var der, banket opp en kvinne som befant seg i leiligheten. Spørsmålet var om tiltalte her hadde medvirket til vold mot den fornærmede. Tiltalte ble frikjent i lagmannsretten. Det ble ikke funnet bevist at hans tilstedeværelse i leiligheten var av en slik art at den i seg selv ga en oppfordring til bruk av vold og trusler mot fornærmede. Med andre ord: Hans tilstedeværelse var ikke av en slik art at hovedmennene ble gitt nok en grunn til å overtre loven.

2.3.5 Tilstedeværelse uten avtale om noe straffbart

I det overfor nevnte tilfellet vurderes tiltaltes tilstedeværelse å være av en slik art at det kan betraktes som en ren tilfeldighet i forhold til handlingen. Det videre spørsmål er om det kan ilegges medvirkningsansvar hvor tilstedeværelsen ikke er av samme tilfeldighetsgrad. Problemstillingen blir da: Når avtale om lovbrudd ikke foreligger, men forbindelseslinjen til hovedmannen gjør at tilstedeværelsen ikke er tilfeldig, kan konsekvensen da bli at man risikerer straffansvar som medvirker? Er det noe ved passiviteten som kommuniserer noe til hovedmannen?

Spørsmålet er altså: Kan vi ved ikke-aktive handlinger stille opp et krav til sammenheng mellom medvirkerens valg av å forholde seg passiv og hovedmannens valg av å gjennomføre sin forbryterske handling?

Høyesterett har formulert seg i noen dommer som gjelder passivitet slik at dette kun er straffbart i de tilfeller hvor vilkårene for psykisk medvirkning er oppfylt. Som tidligere nevnt oppstiller Høyesterett i Rt 1907 s 333 et krav om sammenheng mellom hovedhandling og medvirkningshandling. Kravet som stilles i denne kjennelsen er at tiltalte måtte ha ”forledet eller tilskyndet den Medtiltalte til at utføre Forseelsen eller bestyrket ham deri”. Høyesterett har også flere ganger senere fremsatt som krav at forsettet må ha blitt stryket ved den passive handlingen.

I sin doktoravhandling³⁰ om unnlatelse avviser Andenæs at det kan oppstilles et krav om sammenheng mellom den passive handlingen og hovedhandlingen. Han gir et eksempel på hvorfor:

”Men forutsetningen må være, at medvirkningsstraffen skal anvendes uten hensyn til om der in concreto kan føres bevis for at kjennskapet til den overordnede holdning virkelig har styrket det forbryterske forsettet hos den underordnede. Om dette er tilfelle eller ikke, beror på de tanker denne på forhånd gjorde seg. Gikk han ut fra at sjefen ikke ville ha noe imot hans opptreden, kan ikke denne taushet bety noen styrkelse av hans forsett; kanskje han tvert om er skuffet fordi han ikke får den anerkjennelse han hadde regnet med. Men slike nyanser i den underordnede sjel liv kan ikke avsvaret for den overordnede være avhengig av.”³¹

Som jeg tidligere har nevnt er det meget vanskelig å føre beviser for hva som har foregått i hodet på hovedmannen. I Rt 1937 s 541 sier Høyesterett at når det er tilstrekkelig til å idømme ansvar for psykisk medvirkning at medvirkeren ved aktive handlinger har gitt hovedmannen nok en grunn til å overtre loven, så må det også være tilstrekkelig i forhold til passivitet å idømme ansvar at den alternative handlingen ville fratatt ham en slik grunn.

Ansvar for medvirkning kan ilegges for passivitet i de tilfellene hvor medvirkeren har

---

³⁰ Andenæs, Straffbar unnlatelse, et bidrag til strafferettsdogmatikken.

³¹ Andenæs, Straffbar unnlatelse, et bidrag til strafferettsdogmatikken side 308.

hatt en mulighet til å frata hovedmannen en grunn til å overtre loven. Grunnen til dette er at passiviteten kan tolkes som et samtykke i slike tilfeller; konkludent passivitet. Et slikt krav medfører etter mitt syn at i tilfeller hvor man har et handlingsalternativ, må man kunne forvente at dette velges hvis man vil unngå å bli medansvarlig. I forhold til eksempelet i Andenæs' doktoravhandling, vil overordnede straffansvar være uavhengig av hovedmannens forhåndsoppfatning av overordnede holdning, fordi en slik oppfatning lett vil kunne motvirkes ved at overordnede velger den alternative handlingen. Motivasjonsfaktoren ville således bli fratatt den underordnede.

I det følgende vil jeg ta stilling til i hvilke tilfeller Høyesterett oppfatter at tiltalte har kommet i en slik situasjon at man må forvente at han enten burde ha protestert eller grepet inn.

2.3.6 Situasjoner hvor det kreves at medvirkeren protesterer eller griper inn

I Rt 1907 s 333 var det snakk om bråk på offentlig gate. Relasjonen mellom hovedmannen og den tiltalte var kameratskap. Den yngste av de to var den aktive. Tiltalte (den eldste) tok aldri direkte del i rolighetsforstyrrelsene. I denne dommen ble det anket over skyldspørsmålet. Det var i meddomsretten lagt til grunn at tiltalte hadde medvirket til kompisen lovbrudd.

”(...)det maa formodes, at No.2 (kompisen)³² som den yngste ikke vilde ladet det komme saavidt, om han ikke havde vidst, at hans ældre kammerat, som var tilstede, stod Last og Brast med ham”.³³

Høyesterett fant ikke domsgrunnene omfattende nok, og opphevet dommen fra meddomsretten. Om eller eventuelt hvordan tiltalte hadde forledet eller tilskyndet medtiltalte til å utføre forseelsen, eller bestyrket ham deri, kom ikke klart frem av domsgrunnene. Denne kjennelsen viser det at en person som kjenner tiltalte og var til stede da handlingen ble begått, i seg selv ikke er tilstrekkelig for å idømme medvirkningsansvar. Noe mer må kreves.

---

³² Min tilføyelse.

³³ Se side 334 i kjennelsen.

Rt 1926 s 581 omhandler et tilfelle hvor mannen har sittet hjemme i stua mens kona har solgt hjemmelaget brennevin fra deres felles hjem. Han gjorde intet. Han ble i meddomsretten dømt for medvirkning. Dommen ble i Høyesterett opphevet fordi Høyesterett mente at det ikke var godt nok begrunnet i domsgrunnene hva retten mente tiltalte hadde gjort utover det å forholde seg passiv. Å forholde seg passiv og ikke protestere, er ikke i seg selv et samtykke. Noe mer kreves. Dette var ikke godt nok begrunnet i nærværende sak.

Det Høyesterett sier i denne kjennelsen er at det at tiltalte ikke uttrykker protester mot lovbruddet i seg selv ikke kan sies å være nok til å idømme straffansvar for medvirkning selv om tiltalte kjenner og til og med har en nær relasjon til hovedmannen. Noe mer kreves.

Et liknende tilfelle er hentet fra Rt 1957 s 476 (Brennevin II). Mannen hadde også i dette tilfellet sittet passiv i stuen og sett kona selge brennevin fra deres felles hjem. Han ble i herredsretten dømt for medvirkning, men dommen ble opphevet av Høyesterett. Og Høyesterett bemerket på side 477: ”Når herredsretten har funnet at tiltalte har gjort seg skyldig i straffbar medvirkning, er det – så vidt jeg kan se – i første rekke fordi hustruens virksomhet med hans vitende har pågått i lang tid (fra 2.februar 1956 til 7.desember 1956), fordi han – på grunn av sine tidligere domfellelser – hadde en særlig oppfordring til å søke virksomheten stanset, fordi han har drukket av det brennevin hun fremstilte og fordi han har nytt godt av de ulovlige inntekter hun skaffet seg ved salg av produktene. Jeg kan imidlertid ikke si at disse momenter – verken hver for seg eller samlet – gir tilstrekkelig holdepunkt for å fastslå at tiltalte har bestyrket hustruen i hennes straffbare forsett på en slik måte at de foreligger psykisk medvirkning i lovens forstand (jfr. Rt-1907-333 og 1926 581). Jeg tilføyer at når det i domsgrunnene fremheves at tiltalte ikke har gjort noe forsøk på å stoppe hustruens virksomhet, kan dette ikke tillegges noen vekt ved avgjørelsen av om det foreligger straffbar medvirkning fra tiltaltes side. Noen rettslig plikt å hindre virksomheten hadde han ikke.”³⁴

---

³⁴ Se side 477 i kjennelsen.

I Rt 1992 s 417 refereres en sak hvor A overlot bilen til B som var påvirket av alkohol. B kjørte bilen inn i et pumpehus og gjorde store skader. A ble i herredsretten dømt for å ha overlatt bilen til en som ikke fylte vilkårene for å føre den³⁵ og for medvirkning til skadeverk³⁶. Dommen ble opphevet av Høyesterett i det Høyesterett uttaler: ”Det forhold at han overlot bilen til kameraten og selv var med i bilen kan ikke være avgjørende for at det forelå psykisk medvirkning.”³⁷

Et liknende tilfelle er hentet fra en dom avsagt av Borgarting lagmannsrett 3. februar 2003. Tiltalte, A, var passasjer i en bil. Føreren av denne bilen kjørte gjentatte ganger mot en politibil. Det var ikke tvil om at det forelå vold mot offentlig tjenestemann.³⁸ Spørsmålet for lagmannsretten var om A kunne straffes for medvirkning. Til dette uttaler lagmannsretten:

”Lagmannsretten legger etter tingrettens saksbeskrivelse til grunn at A har vært passasjer, og det foreligger ikke opplysninger som tilsier at han i ord eller gjerning positivt har tilskyndet voldsutøvelsen mot politiet. At han har hatt mulighet til å forlate bilen underveis, kan tilsi at han ikke hadde noe i mot kjøringen. Men i tilslutning til Andenæs kan dette ikke i seg selv tilsi strafferettslig medvirkning etter straffeloven.”³⁹

I utgangspunktet har man altså ikke noen plikt til å gripe inn eller protestere mot straffbare handlinger for å unngå medvirkningsansvar. Det kreves noe mer for at man skal kunne oppfatte medvirkerens oppførsel som straffverdig. Men det finnes situasjoner som medfører at man bør forvente en slik inngripen.

Selv om man ikke har noen plikt til å gripe inn, vil en protest fra tiltalte kunne medføre frifinnelse i visse tilfeller. Dette sies uttrykkelig i Rt 1982 s 1315 på side 1318: ”Lest i sammenheng og etter rettsbelæringens oppbygging forstår jeg det protokollerte slik at det kan være situasjoner hvor en person ved å ta klart avstand fra det straffbare

---

³⁵ Jfr. Lov om vegtrafikk (vegtrafikkloven) av 18. juni 1965 nr. 4 § 17 jfr. § 31

³⁶ Jfr. straffeloven § 292 jfr. § 291

³⁷ Se dommen side 417-418.

³⁸ Jfr. straffeloven § 127.

³⁹ Jfr. sitat tidligere i oppgaven side 20.

forehavende kan fri seg fra et medvirkningsansvar som ellers ville foreligget. Etter min mening er heller ikke dette uttrykk for noen feilaktig lovanvendelse.”

Selv om det i utgangspunktet er slik at passivitet i seg selv ikke medfører medvirkeransvar, kan tenkes tilfeller hvor mangel på protest brukes som nok et argument for å idømme straffansvar i form av medvirkningsansvar.

Et eksempel på dette er hentet fra Rt 1956 s 789. Fire ungdommer ble i byretten dømt for å ha kastet en hjemmelaget bombe mot den sovjetiske ambassaden. Handlingen var ikke politisk motivert. To av de tiltalte hadde hatt liten befatning med det straffbare foretagende, idet deres virksomhet hadde vært begrenset til å følge med de andre. De ble i byretten dømt for medvirkning. Høyesterett forkastet anken over lovanvendelsen, men fremmet anken over straffeutmålingen. Visse endringer ble gjort i utmålingen av straffen.⁴⁰

Byretten uttaler om guttenes medvirkning at: ”(...) det dog spiller en rolle for dem som er opphavsmenn til det straffbare foretagende, at de får følge av de andre som kan gjøre tjeneste som publikum, med hvem de senere kan tale om det som de har fortatt seg, og like overfor hvem de kan ’kjekke seg’. Den som er opphavsmann vil ikke så lett innlate seg på en straffbar handling av denne art hvis han ikke fikk følge av de andre guttene som ved sitt nærvær på en måte støttet opp om handlingen og bidro til å fordele eller pulverisere ansvaret. Retten mener at hvis tiltalte nr 3 og 4 hadde sagt fra at de ikke burde, turde eller ville være med på handlingen, ville det hos de andre tiltalte muligens ha gjort seg motforestillinger gjeldende og tiltalte D og B kunne på denne måte muligens ha bidratt til at handlingen ikke var kommet til utførelse.”

Det retten her sier er at arten av handlingen var guttestreker. Noen dypere mening bak den var det ikke. Grunnen til at ugjerningen ble utført, var at guttene skulle vise hvor tøffe de var overfor hverandre. Retten påstår ikke at de to tiltalte her hadde plikt til å protestere, men påpeker at hvis de hadde gjort det, ville det kanskje betydd at handlingen aldri ville blitt utført.

---

⁴⁰ Se punkt 1.4 på side 8.

Sammenlignet med det jeg tidligere har sagt om at det å ha nær relasjon til hovedmannen samt manglende protester ikke i seg selv medfører medvirkningsansvar, står seg fremdeles. Det som skiller dette forholdet fra de andre nevnte tilfellene, er at *arten av forbrytelsen* her kun er motivert ut fra et ønske om å tøffe seg for kameratene. Det finnes ingen andre motiver bak hovedhandlingen. Det at kompisene faktisk var til stede, var hovedgrunnen til at ugjerningen ble utført. At disse oppførte seg som de gjorde gav hovedmennene nok en grunn til å overtre lovbudet. Hadde de protestert *kunne* de motvirket utfallet. De ville på den måten muligens ha fratatt hovedmennene en grunn til å ville utføre handlingen.

Sammenlignet med Rt 1907 s 333 og Rt 1926 s 581 er sovjetiske ambassadedommen noe mer omfattende i sin begrunnelse. De to eldre dommene ble opphevet som følge av manglende domsgrunner. Retten hadde ikke begrunnet grundig nok hvorfor domfellelse var riktig alternativ, dette betyr ikke nødvendigvis at resultatet i seg selv var uriktig.

Rt 1995 s 355 som jeg tidligere har vært inne på,⁴¹ ble A dømt for medvirkning til knivdrap⁴². Drapet skjedde under et ran. A ble i tillegg dømt for grovt ran⁴³.

A kunne ikke i utgangspunktet dømmes for grovt ran – fordi at forsettet hans kun omfattet bruk av tåregass.⁴⁴ Selv om han hadde visst om kniven, ville ikke trusler med denne klassifiseres under grovt ran.⁴⁵ Skulle A idømmes ansvar utover det ransbestemmelsen i straffeloven § 267 omfatter, måtte grovheten vurderes ut fra de andre momentene i straffeloven § 268. Det ble trukket frem at A hadde vært aktiv i planleggingen av ranet, og at han hadde en viktig rolle i forbindelse med utførelsen av dette. Men mye tyder på at det avgjørende for retten var at det skjedde et drap i forbindelse med dette ranet.

---

⁴¹ Se side 17-18 i oppgaven.

⁴² Jfr. straffeloven § 233

⁴³ Jfr. straffeloven § 268 jfr. § 267.

⁴⁴ Se punkt 3.3 i oppgaven.

⁴⁵ Jfr. Rt 1988 s 304.

Ranet ble grovt idet kniven ble brukt. Retten la til grunn at A på dette tidspunktet visste at kniven ble benyttet for å gjennomføre ranet. Han valgte å forholde seg passiv. Han verken avbrøt ranet, eller forsøkte å stoppe B.

Dette kan forstås som et tilfelle hvor Høyesterett mener at man har en plikt til å gripe inn hvis man ikke ønsker å stilles ansvarlig som medvirker. Dette er et tilfelle hvor Høyesterett mener passiviteten vil oppfattes som et samtykke til handlingen, og ikke bare det at man ikke har noe imot handlingen.

I andre tilfeller kan det faktisk være slik at det konkrete tilfellet er av en slik art at kun en protest vil medføre fritak fra straff. Sovjetiske ambassadedommen⁴⁶ er et tilfelle hvor retten nevner at en protest *kunne* ført til at ulovligheten aldri hadde skjedd. Det finnes eksempler på at en protest *ville* ført til at ulovligheten aldri fant sted. Det er typisk for tilfeller hvor medvirkningen er av nødvendig betingelse for at hovedmannen skal kunne gjennomføre ugjerningen.

Et slikt eksempel er Rt 1992 s 785 (aksjespekulasjonsdommen). B og A var sammen om aksjespekulasjoner. De aksjene som ble kjøpt falt raskt i verdi. For å kompensere for tapene, kjøpte B nye aksjer ved å belaste bestemte konti i Sørlandsbanken etter at han hadde lagt inn uautorisert kreditt. Kontoene som ble benyttet tilhørte blant andre A. Han ble tilsendt kontoutskrift fra denne kontoen. Han hadde flere personlige samtaler med B i perioden. Han forhørte seg om aksjekursene, og han visste om flere av transaksjonene før B foretok dem. As lønnskonto ble brukt aktivt – og det var på denne kontoen det først ble lagt inn uautorisert kreditt.

Høyesterett sier på side 786-787: ”Selv om byrettens premisser på dette punkt er noe upresise, må jeg forstå det slik at byretten har funnet ut at A i alle fall ved årsskiftet 1987/88 forsto at B tilegnet seg midler fra banken for å fortsette spekulasjonene. Ut fra hele samarbeidsforholdet og på bakgrunn av at As konto ble benyttet, forelå en situasjon hvor A måtte ha plikt til å gripe inn hvis han ville at forholdet ikke skulle fortsette.

---

⁴⁶ Jfr. Rt 1956 s 789

Dette har han ikke gjort, og det ga etter min mening grunnlag for domfellelse for forsettelig medvirkning til grovt underslag.”

Passiviteten i dette tilfellet er noe annerledes enn i de tidligere nevnte tilfellene. At medvirkeren forholdt seg passiv, var en betingelse for at hovedmannen kunne gjennomføre sin ulovlige virksomhet.

I MC-klubbkjennelsen, Rt 1998 s 1679, ble det lagt vekt på at virkningen av en protest ville vært at ulovligheten aldri ville funnet sted. Det ble i klubbens lokaler drevet med ulovlig alkoholskjenking. Flere av medlemmene ble tiltalt i saken. Ingen av de tiltalte hadde fysisk foretatt den ulovlige skjenkingen. Problemstillingen for Høyesterett var om de tiltalte ved sin tilstedeværelse kunne straffes for medvirkning.

Høyesterett har her basert sin argumentasjon på at klubbens organisasjon hadde en flat struktur, og at det som foregikk der baserte seg på enighet medlemmene imellom. Ut fra denne klubbstrukturen skulle nødvendigvis en protest fra et av medlemmene ført til at skjenkingen opphørte. At skjenkingen kunne foregå så lenge uten protester av noe slag fra de tiltalte ble sett på som et stilletende samtykke til skjenkingen. Høyesterett mente at hvis de tiltalte ville unngå å bli medskyldige, måtte de tiltalte foretatt seg noe for å forsøke å stoppe skjenkingen.

Det er altså kun i noen enkelte forhold/situasjoner at en kan ilegges et medvirkningsansvar hvor man forholder seg passiv – og det er i de tilfellene hvor man kan sies å ha en plikt til å gripe inn; typisk et overordningsforhold.

Dette er situasjoner hvor passiviteten i seg selv kommuniserer noe mer enn at man ikke har noe imot handlingen – dvs. hvor det er naturlig å oppfatte passiviteten som et samtykke.

I forhold til det innledende spørsmålet til dette kapittelet må man etter min mening kunne oppstille et krav om sammenheng mellom hovedhandling og medvirkningshandling for at man skal kunne idømmes ansvar for medvirkning.

Medvirkningsansvaret er fremdeles uavhengig av om noen kan straffes for hovedhandlingen. Men for at det i det hele tatt skal være tale om medvirkning, må den medvirkende handling inngå som en del av en årsaksrekke bak hovedhandlingen. Med andre ord: Medvirkningshandlingen må ha hatt en funksjon i forbindelse med hovedhandlingen. Den må ha påvirket hovedmannen. Hvis medvirkningshandlingen overhodet ikke har en slik funksjon, er medvirkeren etter min mening i høyden kun å idømme for ansvar for forsøk på medvirkning.⁴⁷ Dette er også i overensstemmelse med en ren språklig forståelse av begrepet ”psykisk medvirkning”.

Innholdet i funksjonskravet er etter min mening at man i ethvert tilfelle hvor det er spørsmål om medvirkning, vurderer om det den medvirkende skal ha gjort, bidrar til å ytre en form for samtykke ut over det at man ikke har noe imot handlingen. Påvirkning av hovedmannen må foreligge. Et slikt funksjonskrav kan oppstilles overfor både de aktive og de passive handlingene innenfor det som betegnes som psykisk medvirkning. Det første kravet i definisjonen⁴⁸ av årsakssammenheng er oppfylt.

Det er ikke nok for å idømmes ansvar for en handling at man har ytret et samtykke til handlingen – det må også ha vært medvirkerens mening at det skulle oppfattes av hovedmannen som et samtykke. Dette kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

Konklusjonen så langt må derfor bli: Det kan oppstilles et krav om sammenheng mellom hovedhandlingen og medvirkningshandlingen.

2.4 Nødvendig betingelse

2.4.1 Innledende bemerkninger

Det andre spørsmålet som må stilles for å avgjøre om det kan kreves en årsakssammenheng mellom hovedhandling og medvirkningshandling, er: Forutsettes det at medvirkningshandlingen er en nødvendig betingelse for at hovedmannen bestemmer seg for å gjennomføre den straffbare handlingen? Sagt på en annen måte: Kan man idømmes ansvar for medvirkning hvor handlingen/passiviteten har påvirket

---

⁴⁷ Jfr. Andenæs, Alminnelig strafferett side 298, Slettan/ Øie side 126, Husabø side 84. Kfr. Eskeland side 193 note 22.

⁴⁸ Se side 13 i oppgaven.

hovedmannen, men ikke har vært avgjørende, dvs. absolutt nødvendig, for den beslutningen hovedmannen har tatt?

Jeg har valgt å ta stilling til dette spørsmålet separat for aktive og passive medvirkningshandlinger.

2.4.2 Aktiv psykisk medvirkning

I Rt 1982 s 1315 (Hasjseiler I) var en kvinne samboer med hovedmannen i saken. Hun ble dømt for medvirkning til innføring av 50 kg hasjisj i lagmannsretten. Hun hadde ikke på forhånd vært klar over formålet med seilturen. Hun ble overrumplet da det i Marokko ble båret hasjisj om bord. Hun sa ifra at hun ikke ville være med på smuglingen, men ingen hørte på henne. Hun gikk motvillig med på det til slutt. På hjemturen utførte hun det arbeidet og de gjøremålene om bord som var naturlig for henne. Oppgavene hennes var å lage mat, holde tingene i orden og ellers hjelpe til med seilingen. Høyesterett stadfestet dommen for medvirkning.

Her hadde tiltalte utført oppgaver om bord på båten som i seg selv ikke var nødvendig for at smuglingen i det hele tatt kom i stand. I rettsbelæringen sies det ”(...) *Det kreves ikke at deres medvirkning i og for seg var nødvendig for å få hasjisjen til Norge og det kreves heller ikke at de hadde noe spesielt ønske om å hjelpe de andre.*”⁴⁹. Høyesterett finner ingen feilaktig lovanvendelse i lagmannens rettsbelæring.⁵⁰

Andre eksempler hentet fra rettspraksis som viser at det kreves sammenheng mellom medvirkningshandling og hovedhandling, men ikke i form av nødvendig betingelse, er blant annet Rt 1994 s 481 (Tyrkiske ambassadedommen). På kurdernes nyttårsdag kom det et innslag i Dagsrevyen at tyrkiske myndigheter hadde grepet inn i feiringen i en rekke kurdiske landsbyer, og et stort antall kurdere hadde blitt drept. Det kom til at det skulle foregå en markering utenfor ambassaden samme kveld. Denne markeringen skjedde uten at det var foretatt noen omfattende planlegging eller samordning av den. Ved ambassaden ble en del mennesker stående utenfor bygningen å rope slagord, mens

---

⁴⁹ Min uthevelse.

⁵⁰ Se side 1316-1317 i kjennelsen.

noen tok seg inn på ambassadeområdet og gjorde omfattende ødeleggelser på bygningen og inventar. Det var i utgangspunktet 31 personer som ble tiltalt for grovt skadeverk på ambassaden. 30 ble domfelt av byretten, og 28 av disse anket i variert grad. Høyesterett vurderte spørsmålet om straffeutmåling.

Høyesterett uttaler i denne forbindelse på side 483: ”Jeg viser til byrettens bevisvurdering hvor det heter: ’(...) Det er ikke ført bevis for at noen av de tiltalte har utpekt seg som hovedmenn. Heller ikke er det ført bevis for hvilke konkrete ødeleggelser den enkelte tiltalte har utført.’”

Dette er et moment i forbindelse med straffeutmålingen. Høyesterett satte straffen ned fra seks til tre måneder fengsel for medvirkerne. Det som er tatt med av byrettens bevisbedømmelse i Rt 1994 s 481 viser at selv om en av de domfelte hadde uteblitt, ville ikke det forandret resultatet av skadeverket vesentlig. Den enkeltes tilstedeværelse var ikke nødvendig for at ugjerningen ble begått. Men den enkeltes tilstedeværelse bidro til å styrke de andres forsett til å fysisk foreta hærverk.

Et annet eksempel er Rt 1998 s 459. En kvinne ble ved en tilfældighet oppmerksom på at ektemannen og sønnen oppbevarte og drev med omsetning av hasjisj. Hun protesterte ikke, selv om hun mislikte situasjonen. Hun hjalp i stedet mannen med å pakke deler av narkotikaen i salgspakninger. Hun skjønnte også at det foregikk salg av denne narkotikaen fra deres felles hjem. Den fysiske medvirkningen omfattet bare de delene av partiet hun hadde vært med på å pakke. Hun ble tiltalt og dømt for psykisk medvirkning til oppbevaring av hele partiet.

Narkotikaen var allerede i hus da tiltalte bidro med sitt. Hovedmannen ville, uavhengig av konas hjelp, oppbevart og solgt narkotikaen. At hun bidro til å pakke narkotikaen var ikke nødvendig for at hovedmannen bestemte seg for å overtre lovbudet. At kona valgte å bidra som hun gjorde, ga likevel hovedmannen nok en grunn til å overtre lovbudet. Tilstedeværelsen hennes ved pakkingen kunne ikke oppfattes som en tilfældighet. Det var en hensikt med tilstedeværelsen hennes. Han hadde nå familiens godkjennelse til å bedrive den ulovlige virksomheten; altså nok en grunn til å overtre lovbudet.

Det kan ut fra disse avgjørelsene legges til grunn at for å bli straffet for medvirkning er det ikke nødvendigvis slik at det man har bidratt med må være en direkte årsak til at hovedmannen handler som han gjør. Medvirkningshandlinger må med andre ord ikke være en nødvendig betingelse for at hovedhandlingen gjennomføres.

2.4.3 Passiv psykisk medvirkning

For passive handlinger blir spørsmålet om man må kreve at den alternative handlingen mest sannsynlig ville medført at hovedhandlingen *ikke* ble gjennomført eller eventuelt blitt motvirket (tilsvarende nødvendig betingelse for aktive handlinger) for at man skal kunne stilles til ansvar for medvirkning. Eller må det også kreves at den alternative handlingen *kunne* medført at hovedhandlingen aldri ville blitt gjennomført? Det er her altså spørsmål om unnlatelsen må være en nødvendig betingelse for forbrytelsen.

I rettspraksis er det ikke stilt opp noe krav om at den aktive handlingen, som man burde gjort, ville ha motvirket eller hindret utførselen av hovedgjerningen. Med andre ord: Det er ikke noe krav om at medvirkerens passivitet var en nødvendig betingelse for at hovedhandlingen ble utført. Det er nok at den alternative handlingen *kunne* motvirket utførselen.

Et eksempel er Rt 1995 s 355 hvor A ble dømt for medvirkning til knivdrap under et ran. Domfellelsen ble begrunnet med at A verken "forsøkte" å avbryte ranet eller stoppe hovedmannen. Det ble ikke her krevd at han med å avbryte ranet eller ved å gripe inn ovenfor hovedmannen ville ha hindret utførselen av knivdrapet. Hovedpoenget var at han burde gjort et forsøk, og at et slikt forsøk kunne medført at drapet ikke fant sted. At han forholdt seg passiv var ikke nødvendig for at drapet fant sted. Det ville kanskje ha skjedd uansett hvordan A forholdt seg. Men i og med at det fantes en mulighet for påvirkning gjennom alternativ handling, og A likevel valgte å forholde seg passiv, ble han idømt straff for psykisk medvirkning til knivdrap.

Heller ikke ved passive handlinger kan det stilles opp som vilkår for psykisk medvirkning at passiviteten er en nødvendig betingelse for at forbrytelsen blir gjennomført.

Konklusjonen så langt er: Det kan ikke oppstilles et krav om at den medvirkende handling /passivitet har vært av nødvendig for at hovedmannen tok beslutningen om å gjennomføre forbrytelsen.

Konklusjon: Det stilles ikke et krav om en årsakssammenheng med samme innhold som definisjonen⁵¹. Kravet som stilles er at hovedmannens motivasjonsbasis er blitt styrket som følge av medvirkningen. Vi sier gjerne at medvirkningen må ha hatt en funksjon i forbindelse med hovedhandlingen.

---

⁵¹ Se side 13 i oppgaven.

3 Lovbudets subjektive side

3.1 To prinsipper

For at man skal kunne straffes, må det være utvist tilstrekkelig grad av skyld i forbindelse med det enkelte element i gjerningsbeskrivelsen i tillegg til at lovbudets objektive side må være overtrådt. Dette kalles straffebudets subjektive side.

Medvirkningsbegrepets subjektive side består i hovedsak av to viktige prinsipper; dekningsprinsippet og prinsippet om at hver enkelt må svare etter egen skyld.

For det første: Medvirkerens skyld må omfatte alle elementene i gjerningsbeskrivelsen. Man kan ikke straffes for medvirkning hvis man ikke er klar over at hovedmannen skal gjennomføre en straffbar handling (der skyldkravet er forsett) eller burde være klar over det (der skyldkravet er uaktsomhet).⁵² jfr. dekningsprinsippet.

Når det gjelder psykisk medvirkning må det foreligge en sammenheng mellom medvirkerens oppførsel og hovedmannens vilje til å gjennomføre den straffbare handling⁵³. Men det er ikke nok at dette kravet om sammenheng er oppfylt. I tillegg kreves det at medvirkeren må ha innsett – eller burde ha innsett – at hans oppførsel hadde denne funksjonen. Først når denne innsikten forekommer hos medvirkeren, kan han straffes for medvirkning.

For det andre: Som tidligere nevnt skal straffbarhetsvilkårene bedømmes selvstendig for hver enkelt deltaker. Det må ha vært medvirkerens vilje (hvor skyldkravet er forsett) at hans oppførsel skulle påvirke hovedmannen i retning av å gjennomføre den straffbare handlingen. Det er altså ikke nok at *hovedmannen* oppfatter medvirkerens handling som et bidrag på veien til gjennomført straffbar handling, det må ha vært *medvirkerens*

---

⁵² Se Eskeland side 299-300.

⁵³ Se kapittel 2 i oppgaven

ønske at hans oppførsel skulle oppfattes på den måten. Husabø uttrykker at en medvirker må straffes ut fra graden av egen skyld, uavhengig av om, og eventuelt i hvilken grad, hovedmannen har utvist skyld.⁵⁴ Det er dette som er prinsippet om at hver enkelt må svare etter egen skyld.

Jeg drøfter nå de problemstillingene disse prinsippene reiser.

3.2 Prinsippet om at hver enkelt må svare etter egen skyld

3.2.1 Innledende bemerkninger

I en rekke europeiske land gjelder kun ansvar for forsettlige medvirkningshandlinger; jfr. tysk og finsk straffelov. Problemstillingen i det følgende er om dette gjelder for den norske straffeloven også.

3.2.2 Medvirkning til forsettlige og uaktsomme hovedhandlinger

Vi må se på hva som skiller medvirkning fra hovedgjerning i forhold til forsettlige lovbrudd og sammenligne dette med hva det tilsvarende skillet er for uaktsomme lovbrudd. I begge disse tilfellene definerer man hovedgjerning og medvirkningshandling i forhold til plassering i årsaksrekken frem til fullendt forbrytelse. Denne definisjonen er altså uavhengig av skyldform. Det avgjørende er om handlingen fremstår som rettsstridig. Skillet mellom straffebud som krever forsett og straffebud som krever uaktsomhet i de ulike tilfellene, knytter seg til det subjektive forhold personen blir klandret for.

Der straffebudet krever *forsett* om en spesiell følge, må hovedmann og medvirker ha handlet forsettlig for å kunne straffes. Forsettlig medvirkning er preget av et ønske fra medvirkerens side om at lovbruddet skal begås - og at medvirkeren er klar over sin rolle.

En uaktsom medvirker vil ikke ha denne innsikt i hvilken innvirkning han har på hovedmannens valg i forhold til å gjennomføre den straffbare handlingen.

Uaktsomheten kan være både bevisst og ubevisst. Ved bevisst uaktsomhet har

---

⁵⁴ Se Husabø side 238.

medvirkeren tenkt gjennom muligheten for innvirkning på hovedmannens handlingsvalg, og faren for dette, men har likevel valgt å handle som han har gjort. Med ubevisst medvirkningshandling har han per definisjon ikke tenkt gjennom denne muligheten. Som tidligere nevnt er skylden her knyttet til det uforsvarlige ved personens handling, og risikoen dette innebærer i forhold til gjennomført forbrytersk handling – og ikke til personens egen oppfatning av sitt bidrag i årsaksrekken.

Jeg mener at det alltid er større skille i det subjektivt klandreverdige for en medvirker og en hovedmann i forhold til forsettlige handlinger enn det er ved uaktsomme lovbrudd.

Det er således i norsk strafferett straffbart å medvirke til både forsettlige og uaktsomme handlinger, men det er mest naturlig å snakke om medvirkningshandling i forbindelse med forsettlige handlinger. Skillet mellom medvirkningshandling og hovedhandling i forbindelse med en uaktsom handling er, slik jeg ser det, mest av teoretisk interesse – og har liten betydning for den straffbare handlingens faktiske utførelse og samfunnets syn på det straffverdige ved handlingen.

3.2.3 Forsettlig og uaktsom medvirkning til forsettlig hovedhandling

Medvirkning til forsettlige handlinger kan altså være av både forsettlig og uaktsom. De forsettlige medvirkningshandlingene vil kunne straffes etter samme straffebud som hovedhandlingen, men det er ikke tilfellet når medvirkningen er av uaktsom art. Her vil det avgjørende være om uaktsomme handlinger, med det samme resultat som den forsettlige handlingen, rammes av et straffebud.

Et eksempel på dette er dødsdommen mot Vidkun Quisling i forbindelse med landssvik oppgjøret i 1945 (Rt 1945 s 109). Her ble Quisling dømt til døden blant annet for medvirkning til drap på jøder som under annen verdenskrig ble deportert til Tyskland fra Norge. Drapene i konsentrasjonsleirene i Tyskland var forsettlige. Quisling hadde ikke selv stått bak selve den fysiske gjennomføringen av drapene. Det forelå ingen tvil om at det var en sammenheng mellom Quisling sitt bidrag til deportasjon av jøder, og drapene på disse i tyske konsentrasjonsleirer.

Dette kommer frem av lagmannsrettens begrunnelse som er inntatt på side 135 i kjennelsen:

”Han har etter rettens oppfatning forstått at jødene ville bli sendt ut av landet. Og han gjorde intet forsøk på å hindre sendingen av den annen avdeling etter at en stor del allerede var sendt med S/S « Donau ».”

Med andre ord: Hadde de ikke blitt sent ut av landet, ville de heller ikke blitt drept. Det sentrale spørsmålet i forbindelse med medvirkningsansvaret for drapene på norske jøder, var om medvirkningen var uaktsom eller forsettlig.

Lagmannsrettens flertall uttaler til dette: ”Retten antar at tiltalte ikke har vært seg fullt bevisst at jødene ved den aksjon han satte i gang ville utsettes for å miste livet, da en dengang ikke hadde det kjennskap til tyskernes behandling av jødene i gasskamre o. l. som en senere har fått. Men likevel var kjennskapet til tyskernes jødeforfølgelse alt på det tidspunkt så utbredt, at retten finner at tiltaltes forhold må bli å straffe etter straffeloven § 239.”⁵⁵

Lagmannsrettens mindretall (to dommere) fant derimot at tiltalte etter det kjennskap han må ha hatt til jødebehandlingen i Tyskland, også har vært seg bevisst at flere eller færre av jødene ville bli ført i døden når han satte i verk sin aksjon mot dem. De stemte for at tiltalte i dette punkt skulle dømmes etter straffeloven § 233.

Og til lagmannsrettens vurdering, uttaler Høyesteretts kjæremålsutvalg på side 115 i kjennelsen: ”Jeg kan imidlertid ikke dra i tvil at lagmannsretten har ment å ville gi uttrykk for den oppfatning at også domfelte ved den tid det her er spørsmål om, har hatt et sådant kjennskap til tyskernes jødeforfølgelser at han må sies uaktsomt å ha medvirket til flere eller færre jøders død, når han, slik som nærmere beskrevet i dommen, samvirket med de tyske myndigheter til jøders pågripelse og nedsendelse til Tyskland.”

---

⁵⁵ Se side 135-136 i kjennelsen.

Retten dømte Quisling for uaktsom medvirkning til forsettlig drap, og subsumerte dette forholdet under straffeloven § 239. Medvirkning til forsettlig drap etter § 233 i straffeloven forutsetter forsett fra medvirkerens side. Det foreligger ikke i denne saken. Derfor ble forholdet subsumert under bestemmelsen om uaktsomt drap – fordi følgen som er beskrevet i dette straffebudet er den samme som den som er beskrevet i § 233. Straffeloven § 239 har intet medvirkningstillegg, men det er klart at dette straffebudets formulering er så generell at medvirkningshandlinger omfattes.⁵⁶ Og det er klart at det Quisling har gjort, er nok til å oppfylle vilkåret ”forvolder” i § 239. (jfr. det jeg har sagt ovenfor om betydningen av skillet mellom hovedmann og medvirker i forhold til uaktsomme handlinger.)

De to Hasjseileravgjørelsene (Rt 1982 s 1315 og Rt 1989 s 1004) er eksempler på to nesten identiske tilfeller, hvor hovedmennene begikk forsettlige handlinger – og hvor medvirkerne ble dømt for henholdsvis forsettlig medvirkning til forsettlig handling og uaktsom medvirkning til forsettlig handling. I begge avgjørelsene var utgangspunktet det samme: De tiltalte visste ikke at det var brakt hasjisj om bord i båten. De hadde verken deltatt fysisk eller på noen måte påvirket hovedmennene psykisk til dette.

I første avgjørelse visste tiltalte om hasjisjen *etter* at den var kommet om bord. Hun ytret misnøye, men bidro likevel i de vanlige gjøremålene om bord. Dessuten ytret hun ingen protester av kvalifisert art. Retten dømte for medvirkning av psykisk art. Hun har ved å utføre de fysiske handlingene som å lage mat og bidra med seilingen kommunisert en godkjennelse til hovedmennene.

Det avgjørende for retten er at hun forholder seg passiv i en situasjon som retten mener krever en alternativ handling i form av protester av kvalifisert eller gjentatt art. På tiden kjennelsen ble avsagt, var skyldkravet i narkotikabestemmelsen forsett. Dette skyldkravet oppfyller tiltalte, mener retten. Hun forholder seg passiv i en situasjon som krever aktiv handling. Retten mener hun oppfyller forsettskravet fordi hun vet at eneste måte å unngå straffansvar, er å velge å handle på den alternative måten. Hun forholder seg likevel passiv.

---

⁵⁶ Jfr. Rt 1936 s 612.

Sagt på en annen måte: Passiviteten ble oppfattet som et samtykke av hovedmennene. Og som tidligere nevnt i oppgaven er et slikt samtykke nok til å konstatere nødvendig sammenheng mellom hovedhandlingen og medvirkningshandlingen (eller passiviteten i vårt tilfelle). Tiltalte var klar over at passiviteten ville bli oppfattet som et samtykke. Hun befant seg i en situasjon hvor enhver burde se det som naturlig å protestere, hvis en ikke ønsker å støtte gjennomføringen av en ulovlig handling av denne art. Hun forholdt seg passiv, og retten tolket dette som et forsettlig ønske om å bidra til gjennomføringen av forbrytelsen. Med andre ord hadde hun forsettlig medvirket til forsettlig handling.

I den andre hasjseileravgjørelsen er forholdet noe annerledes. Det er her snakk om *fysisk* medvirkning.⁵⁷ Tiltalte visste ikke at broren og en kamerat av ham hadde tatt med 4,5 kilo hasjisj om bord i båten. På turen til Danmark ble det røyket en del hasjisj. På veien tilbake deltok tiltalte om bord på båten i form av å styre denne ved jevne mellomrom - hele tiden uten å vite om hasjisjen de to andre hadde tatt med. Fysisk hadde tiltalte således bidratt til at hasjisjen kom til Norge. Retten dømte ham for uaktsom medvirkning av fysisk art. Retten mente at tiltalte *burde* ha visst om hasjisjen som var om bord. Med andre ord ble han dømt for uaktsom medvirkning til forsettlig handling.

Sammenligner man de to avgjørelsene, har det i tiden fra den første smuglersaken til dommen i den andre saken ble avsagt, skjedd en utvidelse av straffansvar for narkotikaforbrytelser. Tidligere lovbestemmelse omfattet kun forsettlig overtredelse. Etter lovendringen rammer den også de uaktsomme overtredelsene. Det uttales i den siste avgjørelsen at forholdet ansees å være et tilfelle som ligger nær den nedre grensen for medvirkningsansvar.

Slik jeg leser avgjørelsen ville tiltalte i Rt 1989 s 1004 (Hasjseiler II) aldri blitt dømt for medvirkning, hvis forholdet hadde skjedd før lovendringen av 8. juni 1984 nr.57, i og med at det på det tidspunktet ikke var straffbart å utvise uaktsomhet i et slikt forhold. Det er ikke nok at medvirkningshandlingen har hatt en funksjon i forbindelse med hovedhandlingen. Når skyldkravet i straffebudet er forsett, må medvirkeren i tillegg ha

---

⁵⁷ Se innledningen side 1 og punkt 1.4 på side 7 og 8.

ønsket at oppførselen hans skulle ha denne funksjonen. Det må ha vært medvirkerens vilje å bidra til gjennomføringen av hovedhandlingen enten fysisk eller psykisk. Når bidraget skjer uten at det foreligger noen vilje fra medvirkerens side om gjennomføring av en straffbar handling, kan han heller ikke ilegges ansvar for medvirkning.

Disse eksemplene fra rettspraksis viser at nesten like tilfeller av medvirkningshandlinger kan ende med ulikt utfall, alt avhengig av hvilken grad av skyld som kreves for at straff skal kunne idømmes. Hasjseileravgjørelse II er tatt med som eksempel fordi det her er omtrent likelydende faktum. Dessuten for å vise hvordan endringer av skyldkrav i et straffebed kan påvirke utfallet av en sak.

Hasjseileravgjørelsene har vært gjenstand for massiv kritikk i den juridiske teorien. Kritikken går på at medvirkningsansvarets grenser blir trukket urimelig langt.⁵⁸

Rt 2001 s 1671 gjelder et lignende tilfelle. A og B var på biltur til Oslo. A var i byen for å hente et parti narkotika. Dette visste ikke B om. A oppbevarte narkotikaen innenfor bukselinningen og satt på med B hjem. A og B stoppet, og på denne stoppepausen smakte A på narkotikaen inne på en do. B fattet mistanke om at A var ruset, og han konfronterte henne med dette. Det oppstod en kangel mellom de to fordi B mente at A hadde ført ham bak lyset når det gjaldt formålet med turen. Likevel valgte B å fortsette turen med A som passasjer til tross for at han var klar over at B hadde narkotika på seg.

Høyesterett uttaler på side 1673 i dommen at det er tvilsomt om dette i seg selv er nok til å idømme ansvar for medvirkning til oppbevaring av narkotika, til tross for at et slikt standpunkt har støtte i de to nevnte hasjseileravgjørelsene. Her tar Høyesterett (til dels) avstand fra tidligere avgjørelser.

Høyesterett mener likevel at det ikke begrunner frifinnelse at B protesterte mot As handlinger – i og med at han valgte å fortsette bilturen. Det som bringer Høyesterett frem til konklusjonen om domfellelse, er at B selv smakte på stoffet. Dessuten forsøkte

---

⁵⁸ Andenæs/Bratholm, Spesiell strafferett side 319, Eskeland, Strafferett side 192 og Mæland, Innføring i alminnelig strafferett side 76.

han å unnslippe politiet da de ble oppdaget. I det at han forsøkte å stikke av, viste han at han hadde solidarisert seg med det straffbare forholdet. Høyesterett mente at han således hadde utvist straffbart forsett i forhold til hovedhandlingen. Han ønsket hovedhandlingen gjennomført. Han var også klar over sin egen innvirkningskraft på hovedmannens gjennomføringsforsett. Det på det rene at både forsettlige og uaktsomme medvirkningshandlinger er straffbare etter norsk rett. Forutsetningen er at både uaktsom og forsettelig hovedhandling rammes av et straffebed.

Det avgjørende for at man skal idømmes medvirkningsansvar for fullført forbrytelse er om hovedmannen har utført en handling som dekkes av det objektive gjerningsinnholdet i et straffebed. Om hovedmannen har utvist tilstrekkelig grad av skyld for å bli idømt ansvar er uvesentlig for om medvirkeren anses som skyldig. Det avgjørende er om det er medvirkerens mening at hans oppførsel skal påvirke hovedmannen i retning av å oppfylle det objektive gjerningsinnholdet i et straffebed.

Hovedregelen er at man skal dømmes etter den skylden *man selv* har utvist. Dette gjelder både for hovedmenn og medvirkere. Og det generelle utgangspunkt er at en medvirker skal straffes ut fra graden av egen skyld, uavhengig om og eventuelt i hvilken grad hovedmannen har utvist skyld. Videre er det et spørsmål om dette prinsippet gjelder konsekvent, eller om det finnes tilfeller hvor medvirkerens ansvar blir påvirket av hovedmannens skyld.

Det er i forhold til de straffebedene som krever en kvalifisert form for skyld (hensikt) at dette spørsmålet har vært reist. Det synes å være bred enighet i teorien om at ordlyden i noen av de straffebedene som krever kvalifisert skyld, må tolkes slik at denne skyldgraden må foreligge hos hver enkelt deltaker.⁵⁹

Denne forståelsen støttes av rettspraksis. I Rt 1974 s 622 ble tiltalte dømt for grovt tyveri. Han hadde sammen med en annen person gjort innbrudd for å skaffe drikkevarer. Den andre tyven nok med seg smykker og fotoutstyr i tillegg. Tiltalte kunne, uavhengig av hva medtiltalte hadde tatt med seg, dømmes for innbruddstyveri. Høyesteretts flertall

---

⁵⁹ Se bl.a. Andenæs, Formuesforbrytelser side 33 og Husabø side 246.

bemerket på side 624 i dommen at når flere samvirket om et innbruddstyveri, ville straffansvaret ikke begrenses til det hver enkelt på forhånd visste at ville bli tatt. Dessuten bemerker Høyesterett at det er forholdsvis vanlig at innbruddstyveri blir gjennomført uten at noen av tyvene på forhånd gjør seg opp en mening om hva han selv eller den andre kommer til å ta etter at de er kommet inn i huset, og at hver enkelt vanligvis vil være ansvarlig for hva også andre tar med seg. Tiltalte var med på innbruddet med vinnings hensikt, og kunne derfor under enhver omstendighet idømmes ansvar for medvirkning til tyveri av smykker og fotoutstyr.

Slik jeg forstår denne dommen er det Høyesteretts mening at når man samvirker til et innbruddstyveri vil vinnings hensikt automatisk foreligge ikke bare for det man selv tar, men også for det de andre involverte tilegner seg.

Men det er ikke alltid at straffebud som krever kvalifisert form for skyld, kan tolkes dithen at skyldgraden må foreligge hos hver enkelt deltaker. Noen ganger *må* hovedmannen ha utvist den skylden som kreves, for at medvirkeren skal kunne straffes, og da er ikke medvirkerens ansvar helt uavhengig av hovedmannens skyld.

Rt 1994 s 1328 er et slikt tilfelle hvor Høyesterett frikjente medvirkeren som følge av at hovedmannen ikke kunne idømmes ansvar. En avdelingsleder (A) i en finansinstitusjon og en agent for institusjonen (B) ble i byretten dømt for grov økonomisk utroskap; straffeloven § 276 jfr. § 275. A ble ansett som hovedmann og B som medvirker. A ble i lagmannsretten frifunnet på objektivt grunnlag.

B ble i byretten dømt som medvirker til As utroskap ved at han hadde formidlet lån, bistått med innhenting av de dokumentasjoner han fikk beskjed om, forespeiling til kundene om velvillig behandling av lånesøknadene mot vederlag til A og ham selv, samt overlevering av en andel av de ulovlige ytelser til A.

Høyesterett uttaler på side 1330: ”Byretten har utelukkende dømt B⁶⁰ for medvirkning

---

⁶⁰ Min betegnelse.

til hovedmannens utroskap. Når lagmannsretten har frikjent A⁶¹ fordi gjerningsinnholdet i straffeloven § 275 ikke er fylt, kan ikke lenger et straffansvar for B begrunnes med medvirkning til hovedmannens utroskap (...)”

Dette er et tilfelle hvor man kun kan straffes for medvirkning hvis hovedmannen også kan straffes. Man trenger ikke selv ha utvist den kvalifiserte formen for skyld.

Forklaringen på dette er at denne handlingen får sitt preg av straffbarhet som følge av at hensikten foreligger hos hovedmannen, og bare hos denne.⁶²

Ut fra dette kan det stilles som hovedregel at medvirkeren kan være skyldig uavhengig av om hovedmannen har utvist tilstrekkelig grad av skyld. Det finnes likevel unntak fra denne hovedregelen. Disse unntakene kommer frem ved tolkning av det enkelte straffebud. Tolkningen viser at handlingen som er straffbar, får sitt preg av straffbarhet ved at hovedmannen handler med hensikt.

3.3 Dekningsprinsippet

3.3.1 Innledende bemerkninger

For at en som ikke fremstår som hovedmann skal bli ilagt ansvar som medvirker til forbrytelsen, må den skylden han har utvist, dekke hele det objektive gjerningsinnholdet i straffebudet. Dette prinsippet gjelder både for de forsettlige og de uaktsomme medvirkningshandlingene.

Jeg vil i det følgende ta opp noen problemstillinger som reiser seg spesielt i forbindelse med dette dekningsprinsippet – og da med hovedvekt på de forsettlige medvirkningshandlingene.

3.3.2 Fullføringsforsett

For at noen skal kunne straffes for forsettlig medvirkning, kreves det at forsettet dekker fullføring av det som er beskrevet i straffebudet. Medvirkeren må ha ønsket at faren

---

⁶¹ Min betegnelse.

⁶² Jfr. Andenæs, Formuesforbrytelsene side 134.

eller følgen hovedhandlingen medfører, skal inntre. Det at det er ikke nok at medvirkeren tror at det kun skal gjøres et forsøk. Medvirkeren må ha fullføringsforsett.

Et eksempel på dette er kjennelsen fra Rt 1980 s 961. En ung gutt hadde i fylla i tyvlånt bilen til faren. Han forsøkte å få foreldrene til å si at det var de som hadde kjørt bilen. Det nektet foreldrene å gjøre. Gutten ble dømt for forsøk på medvirkning til falsk forklaring. Grunnen til at gutten ble dømt, var at han hadde forsett om at hovedhandlingen (den falske forklaringen) skulle gjennomføres som et resultat av hans påvirkning. Han ble dømt for forsøk fordi foreldrene avslo å gjennomføre hovedhandlingen.

Høyesteretts kjæremålsutvalg drøftet om det var sannsynlig at det forelå fullføringsforsett i tilknytning til drapet på Benjamin Hermansen⁶³ i forbindelse med varetektfengslingen av de to som var siktet for medvirkning til drapshandlingen.

Høyesterett uttalte i denne forbindelse: ”Retten finner det etter en samlet vurdering av det som er forklart om samværet i leiligheten før og etter kjøreturen foreligger overvekt av sannsynlighet for at B og D deltok i den prosess som førte til at E og F dro ut om kvelden, iallfall med det mål å finne noen fargede og ”ta” dem. Med det kjennskap de alle hadde til Fs voldsbruk og farlige sinnelag, likeså Es ”frustrasjon” er det sannsynlig at de var på det rene med at dette i det minste ville kunne føre til grov vold. De deltok likevel i oppbyggingen av den hetsstemning som utviklet seg. Det er sannsynlighetsovervekt for at deres deltakelse i prosessen var så aktiv at de har tilskyndet forfølgelsen og dermed overskredet grensen for psykisk medvirkning.”

Høyesteretts kjæremålsutvalg har her tatt stilling til hva medvirkerne mente å bidra til.

Det samme gjelder også når det faktiske resultat kun fremstår som et forsøk. For å kunne straffes må de involverte ha hatt en visjon om å fullføre det påbegynte. Et tilfelle hvor slikt fullføringsforsett mangler, er medvirkning til et utjenlig forsøk. Et eksempel på medvirkning til et utjenlig forsøk kan være et tilfelle der det gis et råd til en

---

⁶³ Jfr. Rt 2001 s 237.

hovedmann som man vet er fullstendig ubrukelig. Da kan man ikke straffes for medvirkning fordi man ikke hadde tro på at bidraget (medvirkningen) skulle gi hovedmannen en grunn til å fullføre handlingen. Medvirkningsforsettet dekker ikke hele gjerningsbeskrivelsen.

3.3.3 Dobbelt forsett

Medvirkningshandlinger krever ofte dobbelt forsett. Medvirkeren ønsker at hovedmannen skal overtre straffebudet, og bidrar derfor som han gjør for at dette skal skje. Sagt med andre ord så ser han på sin medvirkningshandling som en del av årsaksrekken bak en realisering av hovedhandlingen. Han har for det første forsett i forhold til fullførelsen av hovedhandlingen, og for det andre har han forsett i forhold til sin egen rolle på veien mot dette målet.

Et eksempel på dette er MC klubbavgjørelsen (Rt 1998 s 1679). Flere av klubbmedlemmene ble her dømt for medvirkning til ulovlig skjenking av alkohol i klubbens lokaler. Ingen av de tiltalte i saken hadde fysisk deltatt i skjenkingen. Skjenkingen hadde pågått i lengre tid og av stort omfang uten at noen av medlemmene hadde protestert. Klubben baserte seg på en flat organisasjonsstruktur, og alle avgjørelser ble tatt på grunnlag av enighet. At medlemmene forholdt seg passive i denne situasjonen, var årsaken til at skjenkingen faktisk begynte. I og med at klubben baserte seg på enighet, var det en mulighet for at en protest kunne stanset skjenkingen. Det var de tiltalte klar over, men valgte å forholde seg passive. De hadde forsett i forhold til at hovedgjerningen (skjenkingen) skulle gjennomføres. De var dessuten klar over hvordan deres holdning kunne oppfattes av hovedmennene, men valgt likevel å forholde seg som de gjorde. De hadde forsett i forhold til hvordan de ønsket at deres holdning skulle oppfattes av hovedmennene. De visste at ved å forholde seg passive kommuniserte de et samtykke til hovedmennene, og det var dette de ønsket å kommunisere.

Et annet eksempel er hentet fra avgjørelsen mot Quisling (Rt 1945 s 109). Et av tiltalepunktene mot Quisling gikk på medvirkning til at dødsdommen mot politifullmektig Gunnar Eilifsen ble gjennomført. Quisling benyttet seg ikke av

fullmakten han innehadde til å benåde den dødsdømte. Han var tiltalt for medvirkning til forsettlig drap; straffeloven § 233.

Quisling laget i 1943 en lov som gav tyskerne formell adgang til å dømme Eilifsen til døden for å ha nektet å bistå ved arrestasjon av to unge piker som var utskrevet til arbeidstjeneste. At han laget loven samt unnlot å benytte seg av benådningsretten, bidro til at tyskerne ble gitt legitimitet til å henrette Eilifsen. Det var psykisk sammenheng mellom Quislings bidrag, og den faktiske gjennomføringen av dødsdommen. I forhold til om Quisling hadde utvist tilstrekkelig grad av skyld, uttaler lagmannsretten:

”Tiltaltes forbrytelse består her først og fremst i at han ved å utferdige den midlertidige lov av 14. august 1943 gav en formell adgang til å dømme Eilifsen til døden. Han visste hva loven skulle brukes til og måtte være klar over at den var åpenbart grunnlovsstridig. Derneft er tiltalte skyldig i å ha unnlatt å hindre at dommen ble fullbyrdet, noe han hadde adgang til etter den benådningsrett han selv hadde tillagt seg. (...) Han måtte forstå at det for tyskerne ville vært umulig å finne et rimelig grunnlag for å henrette en norsk politiembetsmann som hadde begått en bagatellmessig forseelse overfor sine norske overordede. Hadde tiltalte nektet å lystre tyskerne i deres forlangende om at han grunnløst skulle bidra til å drepe en landsmann, er det overveiende sannsynlig at han ville reddet Eilifsens liv.” Høyesterett støtter denne forståelsen.⁶⁴

Med andre ord visste Quisling at loven ville medføre dødsdom for Eilifsen og at denne dødsdommen ville bli gjennomført. Han hadde forsett i forhold til hovedhandlingen og visste at hans medvirkning i forhold til å lage loven samt ved å unnlate å benåde Eilifsen, var bidrag på veien mot fullbyrdelsen av et drap som var illegitimt. Han oppfylte kravet om dobbelt forsett.

Det kan tenkes tilfeller hvor tiltalte har utvist forsett i forbindelse med hovedgjerningen, men ikke i forhold til egen handlemåte. Dette er i de tilfellene man er klar over hovedmannens planer om å utføre en straffbar handling. Man har kanskje ikke noe imot at denne gjennomføres, men ønsker ikke selv å bidra til dette. Det kan her være at hovedmannen oppfatter denne holdningen som et samtykke til overtredelsen. Det er

---

⁶⁴ Se side 114 i kjennelsen.

likevel ikke tilstrekkelig til at man kan ilegges ansvar når kravet er forsett. Man må ha hatt ønske om at holdningen skulle få slik innvirkning på hovedmannen. Her vil ikke vilkåret om dobbelt forsett være oppfylt. I høyden kan man derfor kun idømmes ansvar på grunnlag av uaktsomhet.

Omvendt kan det også tenkes tilfeller hvor tiltalte har utvist forsett i forhold til egen handlemåte, men ikke i forhold til resultatet av hovedgjerningen. Dette reiser følgende to problemstillinger. For det første: Hvor konkret må forestillingen om hovedgjerningen være for medvirkeren for at han skal kunne trekkes til ansvar? For det andre: Har det noe å si for medvirkerens ansvar at hovedmannen utførte et annet lovbrudd enn det medvirkeren hadde forsett om?

3.3.4 Konkretisering av forsettet

Hvor konkret må forestillingen om hovedgjerningen være for at medvirkeren skal kunne trekkes til ansvar?

Det er ikke nok at medvirkeren vet at det skal begås en ulovlig handling – og at han ikke har noe imot dette. Han må vite hva slags type handling det er snakk om. Med andre ord: Forsettet hans må dekke innholdet i den objektive gjerningsbeskrivelsen i et bestemt straffebud.

Det klassiske eksempelet på dette er den profesjonelle innbruddstyven som gir sønnen sin et knippe dirker til bursdagen i håp om at han skal følge i sin fars fotspor. Det vil her være sammenheng mellom gaven faren gav sønnen og det at sønnen på et senere tidspunkt overtrer loven. Det er her klart at faren har forsett i forhold til overtredelse av et bestemt straffebud. Men er det tilstrekkelig for at han kan idømmes ansvar i forbindelse med hvilket som helst innbrudd sønnen gjør?

Et annet eksempel er hentet fra England: En kjent popstjerne oppfordret ungdom til å teste narkotika. Artisten visste at han hadde påvirkningskraft overfor sine unge fans, og han ønsket at de skulle teste narkotika, og noen gjorde også det som følge av denne oppfordringen. Spørsmålet er det samme som ovenfor: Er artistens uttalelser

tilstrekkelig til å ilegge ham ansvar for medvirkning til bruk av narkotika,⁶⁵ eller må man konkretisere medvirkningen til et bestemt tilfelle av krenkelse av det aktuelle straffebudet?

Rettspraksis peker i retning av at det kreves i hvert fall noen form for konkretisering. Rt 1974 s 1042 omhandler et tilfelle hvor tre rømte fanger utførte en rekke lovbrudd i den tiden de var på frifot. Lovbruddene bestod stort sett i å skaffe seg penger og mat. Spørsmålet for retten var om alle de rømte fangene kunne holdes ansvarlig for samtlige lovbrudd, selv om de faktisk ikke var tilstede da disse ble begått av de andre i gruppen. Herredsretten dømte de tiltalte for medvirkning også hvor de ikke hadde vært med på innbrudd. Høyesterett opphevet dommen, og uttalte på side 1045 i dommen:

”Også en medvirker blir så vel når det gjelder de objektive som subjektive straffbarhetsvilkår bare å bedømme etter eget forhold. Dette utelukker etter min mening ikke at hvert enkelt medlem av en gruppe kan bli strafferettslig ansvarlig for samtlige lovovertridelser som gruppens øvrige medlemmer begår. Forutsetningen må imidlertid være at det uttrykkelig eller underforstått foreligger en forhåndsavtale om deltakelse i de straffbare handlinger, og at avtalen fyller kravene til fysisk eller psykisk medvirkning for hvert av disse.”

Det jeg leser ut av dommen, er at man kan straffes for medvirkning når avtalen medvirkeren har med hovedmannen innebærer et bidrag til et konkretisert tilfelle av lovbrudd. Det vil si at i eksempelet ovenfor hvor faren ga sønnen et knippe dirker, kunne han ikke stilles til ansvar for medvirkning til et hvilket som helst innbrudd sønnen måtte foreta. Noe mer må kreves for at han kan stilles til slikt ansvar.

Det andre eksempelet ovenfor med den britiske popartisten som oppfordret sine fans til bruk av narkotika, omhandler en noe annen form for konkretisering. Det er her snakk om påvirkning av flere potensielle gjerningsmenn. Spørsmålet er hvor konkret medvirkeren må se for seg overtredelsen i forhold til hvem som overtrer straffebudet. I Rt 1974 s 382 var fire israelere tiltalt for medvirkning til drapet på Ahmed Bouchikhi.

---

⁶⁵ Jfr. Lov om legemidler (legemiddelloven) av 4. desember 1992 nr. 132 § 24 jfr. § 31.

Ingen av de fire hadde deltatt i selve drapet. De hadde på ulikt vis fysisk medvirket til at drapet kunne gjennomføres. Ingen av de tiltalte hadde noen kjennskap til hvem som skulle ta livet av Bouchikhi. De visste heller ikke når eller hvor drapet skulle finne sted. De visste hvem som var offeret, og deres forsett var knyttet til dette. Men det er på det rene at de ville kunne bli dømt til tross for at de ikke visste hvem offeret var. Selv om medvirkningen i dette tilfellet var av fysisk art, vil det samme gjelde hvis medvirkningen hadde vært av psykisk art.⁶⁶

Sett i denne sammenhengen ville popartisten fra England kunne idømmes ansvar – hvis de andre vilkårene for medvirkningsansvar var oppfylt. Men i dette tilfellet står forholdet til ytringsfriheten sterkt. Her må vi derfor trekke opp grensen for hva som anses som rettsstridige og lovlige ytringer.⁶⁷

3.3.5 Resultatet av forbrytelsen er av annet omfang eller en annen art enn det medvirkeren hadde forsett om

Den neste problemstilling er om medvirkeren kan stilles til ansvar når hovedmannen ender med å utføre et lovbrudd av et annet omfang enn det medvirkeren hadde tenkt seg. Dette kan gi seg uttrykk på to ulike vis. For det første kan hovedmannen gjøre noe mindre enn det medvirkeren ønsket å bidra til. Og for det andre kan hovedmannen gjøre noe mer enn det medvirkeren ønsket å bidra til.

Når hovedmannen gjør noe mindre enn det medvirkeren ønsket å bidra til, omfatter medvirkerens forsett en mer alvorlig forbrytelse, og han kan dømmes for forsøk på medvirkning til den mer alvorlige forbrytelsen. Når hovedmannen gjør noe mer enn det medvirkeren ønsket å bidra til må man skille mellom to ulike typetilfeller. For det første kan det være de tilfellene hvor forbrytelsen som blir begått er av en annen *art* enn det medvirkeren hadde forsett om. For det annet kan det være av et annet *omfang* enn det medvirkeren hadde forsett om.

Først vil jeg ta stilling til om det har noe å si for medvirkerens ansvar at hovedmannen

---

⁶⁶ Se innledningen punkt 1.4.

⁶⁷ Se innledningen punkt 1.4.

utførte et annet lovbrudd enn det medvirkeren hadde forsett om. Når det foreligger avtale mellom medvirker og hovedmann om å begå lovbrudd, blir spørsmålet om hva forsettet til den enkelte omfatter. Dette sammenfaller som hovedregel med spørsmålet om hva avtalen omfatter.

Et eksempel på at disse to spørsmålene sammenfaller, har vi i kjennelsen mot Souhaila Andrawes (jfr. Rt 1995 s 1228). Her var spørsmålet om Andrawes kunne holdes ansvarlig for medvirkning til drap som følge av at hun var med på flykapring. Dette svarte retten bekreftende på. Det var ingen tvil om at det her forelå en avtale om lovbrudd. Hun var med som deltaker i en flykapring. Retten kom dessuten til at det å inngå en avtale om flykapring av den art som det her var snakk om, også ville rommet drap hvis det var nødvendig. Eller sagt med andre ord: At Andrawes gikk med på å involvere seg i en flykapring av den dimensjon som det her var snakk om, medførte at hun måtte se det som en naturlig følge av kapringen at liv kunne gå tapt. Ved å inngå den avtalen om flykapring hadde hun handlet med tilstrekkelig grad av skyld i forhold til det som ble resultatet.

Et annet spørsmål er om medvirkeren har utvist tilstrekkelig grad av skyld når offeret for ugjerningen viser seg å være et annet enn det opprinnelig planlagte. Et eksempel er hvor A betaler B for å konstruere en bombe og feste denne under bilen til C. C låner bort bilen til D, og D blir drept av bilbomben. Bomben eksploderer og dreper altså feil person. Det er her klart at B som hovedmann kan straffes for forsettlig drap, selv om han drepte feil person. I og med at B kan straffes som hovedmann⁶⁸, må A som medvirker kunne straffes selv om forsettet hans egentlig dekket kun drap på en bestemt person. Grunnen til dette standpunkt er at medvirkningshandlinger i norsk rett blir sett på som like straffverdig som hovedhandlinger. Når man som hovedmann i slike tilfeller blir funnet skyldig, vil det med dette utgangspunktet være urimelig om ikke også medvirkeren må stilles til ansvar.

Et noe annet perspektiv er det når det ikke foreligger noen klar forutgående avtale mellom hovedmann og medvirker. Også her blir det spørsmål om hva forsettet til

---

⁶⁸ Se Andenæs, Alminnelig strafferett side 205 og side 207

medvirkeren dekker. Medvirkeren har påvirket hovedmannen til å begå et innbrudd for å stjele et Munchmaleri. Under innbruddet blir hovedmannen oppdaget av eieren. Hovedmannen ender med å drepe eieren før han tar med seg Munchmaleriet og går. I et slikt tilfelle kan ikke medvirkeren straffes for annet enn medvirkning til innbruddstyveri. Drapet omfattes ikke av forsettet hans. Det var heller ikke noe påregnelig utfall av et innbrudd.⁶⁹

Når resultatet av hovedhandlingen medfører at den må subsumeres under en strengere bestemmelse, blir spørsmålet om medvirkeren kan straffes etter samme bestemmelse når også forsettet hans ikke strekker seg så langt. Et eksempel på dette er hvor den ene ransmannen, uten at det er avtalt på forhånd, tar med seg en pistol. Pistolen bruker han til å true til seg penger under ranet. At han truer med pistol, medfører at ranet klassifiseres under den grovere formen for ran i straffeloven § 267 jfr. § 268. Hvis medvirkeren ikke visste om våpenet, vil forsettet til medvirkeren kun omfatte vanlig ran, og ikke ran som subsumeres under den strengere bestemmelsen i straffeloven § 268. Medvirkerens forsett dekker altså ikke hele gjerningsbeskrivelsen. Han kan her kun straffes etter den vanlige ransbestemmelsen i straffeloven § 267. Dette følger naturlig av dekningsprinsippet.⁷⁰

---

⁶⁹ Se punkt 2.3.2 i oppgaven.

⁷⁰ Se det jeg tidligere har sagt i forhold til Rt 1995 s 355 under punkt 2.3.6 i oppgaven.

4 Oppsummering

Definisjonsmessig er medvirkning uløselig knyttet til hovedhandlingen.

En medvirkers straffansvar er til dels avhengig av hvor langt hovedmannen har kommet i sin utførelse av hovedhandlingen. Medvirkeren kan, uavhengig av hvor langt hovedmannen har kommet i sin fullførelse, straffes for forsøk. For at medvirkeren skal kunne straffes for mer enn forsøk, må hovedmannen ha fullført sin forbrytelse. Hovedmannen må ha overtrådt gjerningsinnholdet i straffebudet.

Ved en psykiske medvirkning må det ha vært slik at den var egnet til å påvirke hovedmannen til å gjennomføre forbrytelsen. Den psykiske medvirkningen må ha gitt hovedmannen nok en grunn til å overtre straffebudet. Medvirkeren kan i høyden straffes for forsøk dersom den psykiske medvirkningen ikke har hatt denne funksjonen.

Selv om den psykiske medvirkningen ikke har påvirket hovedmannen, kan medvirkeren likevel bli straffet, men da kun etter den mildere bestemmelsen om forsøk. Hvor strengt straffansvar som følger av medvirkningen, er med andre ord avhengig av om hovedmannen ble påvirket av den. Medvirkerens straffansvar er med denne bakgrunn sterkt knyttet til hovedmannens handlinger og oppfatninger. Men uavhengig av hovedmannens handlinger og oppfatninger er det likevel et spørsmål om medvirkeren *faktisk kan straffes*. Medvirkeren kan nemlig straffes for forsøk uavhengig av hvordan hovedmannen har blitt påvirket. Det er først når en fullbyrdet forbrytelse ligger til grunn at spørsmålet om påvirkning av hovedmannen vil være avgjørende for om medvirkeren skal straffes for medvirkning til forbrytelsen, eller bare for forsøk.

Medvirkningen trenger ikke å ha vært bestemmende for at hovedmannen valgte å handle slik han gjorde. Når gjerningsinnholdet i et straffebud er overtrådt, er det nok at den psykiske medvirkningen har påvirket hovedmannen til en viss grad. Det kreves altså ikke at den psykiske påvirkningen har vært av en avgjørende art for at medvirkeren skal

kunne straffes. Medvirkerens straffansvar er dermed ikke avhengig av hvor sterkt hovedmannen ble påvirket. Det er tilstrekkelig for straffansvar at det faktisk har skjedd en viss påvirkning.

Medvirkeren må ha utvist tilstrekkelig grad av skyld for å kunne straffes, og medvirkningen må ha hatt en funksjon i forbindelse med at hovedmannen har overtrådt gjerningsbeskrivelsen i et straffebud. Hvilken grad av skyld som kreves, kommer frem av det enkelte straffebudet. Medvirkeren kan straffes for medvirkning til fullført forbrytelse selv om hovedmannen ikke har utvist den skylden som kreves.

Om medvirkeren har utvist tilstrekkelig grad av skyld, avhenger av hva som kreves (forsett eller uaktsomhet) i det enkelte straffebud. Dersom straffebudet krever forsett, må medvirkeren ha ønsket både at påvirkning skulle skje og at denne påvirkningen skulle bidra til det endelige resultat. I de tilfelle straffebudet krever uaktsomhet, betyr det at medvirkeren burde ha forstått at hans oppførsel kunne påvirke hovedmannen, og han burde forstått at handlingsresultatet kunne inntreffe.

Hovedregelen er at medvirkeren skal straffes etter den skylden *han selv* har utvist. Det er altså slik at medvirkerens skyld er helt uavhengig av hvilken grad av skyld hovedmannen har utvist.

Det finnes imidlertid unntak fra denne hovedregelen. I noen av straffebudene som krever kvalifisert form for skyld (hensikt) defineres handlingens straffverdighet ut fra om hovedmannen har hatt en hensikt da handlingen ble utført. I disse tilfellene må hovedmannen ha utvist en kvalifisert form for skyld for at medvirkeren skal kunne straffes. Da er medvirkerens straffansvar avhengig av den skylden hovedmannen har utvist.

Hovedregelen er altså at straffansvaret for psykisk medvirkning er et selvstendig straffansvar uavhengig av om hovedmannen kan straffes for sin handling eller ikke. Men dette straffansvaret er også uløselig knyttet til hovedmannens oppfatning og eventuelle handling. Her går det således et skille ved om medvirkeren skal straffes for forsøk til eller medvirkning til en fullført forbrytelse.

5 Litteraturliste

Andenæs, Josh. Alminnelig strafferett. 4. utg. Oslo, 1997

Andenæs, Johs. Formuesforbrytelsene. 6.utg. Oslo, 1996

Andenæs, Johs. Spesiell strafferett utvalgte emner. Johs. Andenæs, Anders Bratholm
3. utg. Oslo, 1996

Andenæs, Johs. Straffbar unnlatelse, et bidrag til strafferettsdogmatikken. Oslo, 1942

Bjerke, Hans Kristian. Student Karnov, Norsk kommentert lovsamling. Bind 1. Oslo,
1996

Bratholm, Anders. Straffeloven med kommentarer, Første del (I), alminnelige
bestemmelser. Anders Bratholm, Magnus Matningsdal (red.). 2.utg. Oslo, 2003.

Bratholm, Anders. Straffeloven med kommentarer, Anden del (II), Forbrytelser. Anders
Bratholm, Magnus Matningsdal (red.) 1. utg. Oslo, 1995

Bratholm, Magnus. Straffeloven med kommentarer, Tredje del (III) Forseelser. Anders
Bratholm, Magnus Matningsdal. 1.utg. Oslo, 1998

Eskeland, Ståle. Strafferett. 1.utg. Oslo, 2000

Gulbrandsen, Egil. Juridisk leksikon. Egil Gulbrandsen, Johan Hoffmann. 8.utg. Oslo,
1994

Hagerup, Francis. Strafferettens almindelige del. Kristiania, 1911

Husabø, Erling Johannes. straffansvarets periferi Medverking, forsøk, førebuing. 1.utg.
Bergen, 1999

Lødrup, Peter. Lærebok i erstatningsrett. 3.utg. Oslo, 1995

Mæland, Henry John. Innføring i alminnelig strafferett. 2. utg. Bergen, 1999

Slettan, Svein. Forbrytelse og straff. Svein Slettan, Toril Marie Øie. 1.utg. Oslo, 1997

5.1 Lovregister

Kongeriget Norges Grundlov 17.mai 1814 (Grunnloven)

§ 96

§ 100

Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr 10

§ 50

§ 58

§ 127

§ 166 2. ledd

§ 205

§ 233

§ 237

§ 239

§ 242 2. ledd

§ 257

§ 267

§ 268

§ 275

§ 291

§ 292

§ 385

1965   Lov om vegtrafikk (vegtrafikkloven) av 18. juni 1965 nr 4

§ 17

§ 31

Lov om legemidler (legemiddeloven) av 4. desember 1992 nr 132

§ 24

§ 31

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett m.v.

(menneskerettighetsloven) av 21. mai 1999 nr 30

§ 3

5.2 Konvensjoner

European convention for the protection of human rights and fundamental freedoms,
Roma 4. november 1950

Norsk tittel: Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, 1950

Artikkel 7

Artikkel 10

International Covenant on civil and political rights

16. desember 1966

Norsk tittel: Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter

Artikkel 15

5.3 Betenkninger

NOU 2002:4 Ny straffelov. Straffelovkommisjonens delutredning VII

5.4 Domsregister

5.4.1 Publiserte dommer

Rt 1907 s 333

Rt 1917 s 139

Rt 1926 s 581 Brennevinsdom I

Rt 1936 s 612

Rt 1937 s 541

Rt 1945 s 109 Quisling

Rt 1948 s 852

Rt 1954 s 828 Lysaker Mølle

Rt 1956 s 476 Brennevinsdom II

Rt 1956 s 789 Sovjetiske ambassade

Rt 1957 s 476

Rt 1974 s 382

Rt 1974 s 622

Rt 1974 s 1042

Rt 1980 s 961

Rt 1980 s 1007

Rt 1982 s 1315 Hasjseiler I

Rt 1989 s 1004 Hasjseiler II

Rt 1988 s 304

Rt 1992 s 417

Rt 1992 s 785 Aksjespekulasjonsdommen

Rt 1994 s 481 Tyrkiske ambassade

Rt 1994 s 1328

Rt 1995 s 355

Rt 1995 s 1228 Andrawes

Rt 1996 s 873

Rt 1998 s 489

Rt 1998 s 1679

Rt 2001 s 237 Holmlia drapet

Rt 2001 s 1671

Rt 2003 s 1455

5.4.2 Upubliserte dommer

LB-2002-04094 (Lovdata online). Borgarting lagmannsrett – Dom. 2003-02-03

LH-2003-00208 (Lovedata online). Hålogaland lagmannsrett – Dom. 2003-05-08